

Gewestelijke overheidssdienst Brussel

Semestrieel

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Nr 27 – April 2014

IRIS

EDITIONS

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

N° 27 • April 2014

Realisatieteam

Auteurs

Amynah Gangji, Pierre-François Michiels, Nicolas Pire

Wetenschappelijk comité

Amynah Gangji, Benoît Laine, Pierre-François Michiels, Nicolas Pire, Astrid Romain

Coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid Romain

Opmaak en druk

Bietlot Imprimerie

Vertaling

Brussels Translation

Verantwoordelijke uitgever

Christian Lamouline, Secretaris-generaal van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Voor meer informatie

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Nicolas Pire

Tel. 02/800 38 67 – Fax 02/800 38 23

Gewestelijke overheidsdienst Brussel

Kruidtuinlaan 20 – 1035 Brussel

bisa@gob.irisnet.be

Schrijf u in op de newsletter op www.bisa.irisnet.be en download de pdf-versie van de Barometer.

Wettelijk depot: IRIS Uitgaven – D/2014/6374/240

Alle rechten voorbehouden. Het reproduceren is niet toegestaan, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke vorm, noch in de bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege het BISA. Het gebruik van uittreksels uit deze publicatie is echter toegestaan mits de bron wordt vermeld.

ISBN 9078580011

Inhoudsopgave

DE BELANGRIJKSTE CONJUNCTUURKENMERKEN	4
1. MACRO-ECONOMISCHE CONTEXT	5
1.1 Recente evoluties van het internationale milieu	5
1.2 Eurozone	7
1.3 België	9
2. CONJUNCTUUR IN BRUSSEL	12
2.1 Economische activiteit	12
2.2 Arbeidsmarkt	25
GLOSSARIUM	33
REFERENTIES	36
LIJST VAN TABELLEN	38
LIJST VAN GRAFIEKEN	39

De grafieken, tabellen en commentaren werden opgemaakt op basis van de informatie die beschikbaar was op 20 maart 2014, tenzij anders vermeld.

De belangrijkste conjunctuurkenmerken

- In 2013 bedroeg de **economische wereldgroei** 3,0 %, of het laagste percentage sinds de heropleving na de crisis. Op het einde van het jaar waren er echter signalen van een verbetering, met de progressieve heropleving van de wereldproductie en van het internationale handelsverkeer. In deze context deed de economische activiteit in de eurozone het lichtjes beter op het einde van het jaar, meer bepaald dankzij de toename van de export, de privéconsumptie en de overheidsconsumptie, maar ook dankzij de heropleving van de investeringen na zeven kwartalen van negatieve groei. De activiteit van de zone nam echter af met 0,4 % over het jaar. In 2014 wordt vooral de progressieve heropleving van de gevorderde landen verwacht. De groei zou immers 2,9 % moeten bereiken in de Verenigde Staten, of het hoogste peil sinds 2005 (3,4 %). Volgens de jongste vooruitzichten van de Europese Commissie van 25 februari 2014 zou de groei in de eurozone eindelijk positief moeten zijn en tot 1,2 % stijgen, na twee opeenvolgende jaren van recessie. De groei in de opkomende landen zou dan weer in zijn geheel stagneren.

- De **Belgische economische activiteit** steeg met 0,2 % in 2013, terwijl deze in 2012 een lichte inkrimping met -0,1 % kende. Het groeitempo steeg continu tijdens het hele jaar en sloot af op 0,5 % van het bbp in het vierde kwartaal op kwartaalbasis, of de hoogste groeiprestatie sinds het eerste kwartaal 2011. De evolutie van de economische activiteit in België past in de lijn van de gunstige economische context die op het einde van het jaar op internationaal en Europees niveau werd vastgesteld. Vooral de verbeterde consumptie van gezinnen en het dynamisme van de buitenlandse handel hebben de activiteit ondersteund in 2013. In 2014 zou de groei van de Belgische economische activiteit 1,4 % moeten bereiken (Federaal Planbureau, februari 2014) en ruim worden ondersteund door de binnenlandse vraag, met meer bepaald een verhoging van de privéconsumptie en een terugkeer naar de toenemende investeringen, in een context van gunstige expansievooruitzichten voor de vraag en de stijging van de bezettingsgraad van het productievermogen.

- De conjunctuurindicatoren van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse tonen dat de economische activiteit in **Brussel** progressief verbeterde in het tweede deel van het jaar 2013, hoewel haar niveau onder haar langetermijngemiddelde gebleven is. De evolutie van de conjunctuur in Brussel lijkt dus in lijn met de extra-Brusselse conjuncturele context. De analyse van de gegevens betreffende de omzet in verschillende activiteitstakken toont dat de takken betreffende de industriële productie en de diensten die er rechtstreeks verband mee houden, zoals vervoer en opslag of groothandel, voordeel hebben gehaald uit een lichte verbetering van hun conjuncturele situatie in de loop van de jongste maanden van het jaar, omdat deze takken snel reageerden op de verbetering van de nationale en internationale conjuncturele omgeving van het einde van het jaar. Het gaat eerder om een stopzetting van de verslechtering van de activiteit in deze takken dan om een beduidend herstel van de activiteit. De takken betreffende de “Geavanceerde productiediensten”, zoals deze betreffende

de informatie en de communicatie of de wetenschappelijke activiteiten hebben daarentegen geen specifiek teken van herstel getoond in het tweede deel van het jaar. Hoewel ze algemeen minder gevoelig zijn voor de conjunctuur, kenden deze activiteitstakken een verslechtering van hun situatie ten gevolge van de aanhoudende slechte conjuncturele context tussen half 2011 en half 2013, die hen sinds eind 2012 in een negatieve conjuncturele fase heeft gebracht. Deze takken, die meestal met vertraging reageren, hebben de gevolgen van de verbetering van de nationale en internationale conjunctuur van de jongste maanden nog niet gevoeld.

- Eind 2013 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 88 731 actieve **ondernemingen**. Hoewel de groei van het aantal ondernemingen tijdens de twee jongste kwartalen van het jaar positief gebleven is, zien we een beduidende verslapping in vergelijking met de vorige kwartalen. Na een inkrimping tussen half 2012 en half 2013 namen de oprichtingen van ondernemingen toe met 5,1 % op jaarbasis in de tweede jaarhelft 2013 en bereikte 4 888 eenheden tijdens deze periode. Het aantal oprichtingen blijft groot voor het jaar 2013 en bevindt zich net onder het record van het jaar voordien. Ook de stopzettingen van ondernemingen bereiken historisch hoge niveaus. Het aantal ondernemingen dat de activiteit stopzette, registreerde sterke stijgingen sinds half 2012 en de situatie bleef achteruitgaan in de tweede jaarhelft 2013 (+14,8 % op jaarbasis, voor een totaal van 3 987 eenheden). Op het vlak van de faillissementen was de toename bijzonder sterk in de eerste helft van het jaar (+33,9 % op jaarbasis) om vervolgens duidelijk te vertragen tijdens de jongste zes maanden (+3,9 % in vergelijking met dezelfde periode in 2012). Tussen juli en december 2013 werden 1 309 ondernemingen failliet verklaard. De verwachte heropleving van de economische activiteit in 2014 zou niet volstaan om een ommekeer in te leiden van de trendmatige evolutie van de faillissementen, maar zou tot een verslapping kunnen leiden.

- Hoewel de achteruitgang van de **Brusselse arbeidsmarkt** stopte in de loop van de tweede jaarhelft 2013, kunnen we nog niet echt spreken van een verbetering van de situatie: de bezoldigde werkgelegenheid naar woonplaats is pas beginnen groeien in het derde kwartaal van het jaar (laatste kwartaal verkrijgbaar) en dit enkel op kwartaalbasis, de uitzendactiviteit is nog lichtjes gekrompen en de aanwervingsvooruitzichten dalen nog steeds in de belangrijkste activiteitstakken in Brussel. In het jaar 2013 zal de Brusselse tewerkstelling waarschijnlijk lichtjes gekrompen zijn en in 2014 zal er slechts een zwakke groei zijn. Het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) steeg over de jongste zes maanden op een tempo dat lichtjes lager is dan zijn groeipercentage op lange termijn van 2 %. Er waren in totaal 111 182 NWWZ in februari 2014. Het aantal werklozen zou maandelijks blijven stijgen met iets meer dan 2 % op jaarbasis, vooral omdat een nog groot aantal Bulgaarse en Roemeense staatsburgers zich de volgende maanden als werkzoekenden zullen inschrijven bij Actiris ten gevolge van de recente opheffing van de beperkingen op het vrij verkeer van werknemers uit deze landen.

1. Macro-economische context

1.1 Recente evoluties van het internationale milieu

TABEL 1 : Internationale vooruitzichten, 2012-2014

	2012	2013					2014
	<i>Totaal</i>	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	<i>Totaal (r)</i>	<i>Totaal (r)</i>
BBP in kettingeuro's ⁽¹⁾ ⁽²⁾ (%)							
<i>Verenigde Staten</i>	2,8	0,3	0,6	1,0	0,8	1,9	2,9
<i>Japan</i>	1,4	1,1	0,9	0,3	n.d.	1,6	1,6
<i>eurozone</i>	-0,7	-0,2	0,3	0,1	0,3	-0,4	1,2
<i>Duitsland</i>	0,7	0,0	0,7	0,3	0,4	0,4	1,8
<i>Frankrijk</i>	0,0	-0,1	0,6	0,0	0,3	0,3	1,0
Consumptieprijzen ⁽²⁾ ⁽³⁾ (%)							
<i>eurozone</i>	2,5	1,9	1,4	1,3	0,8	1,4	1,0
<i>Verenigde Staten</i>	2,1	1,6	1,2	1,3	0,9	1,5	1,6
Werkloosheidsgraad ⁽³⁾ (%)							
<i>eurozone</i>	11,4	12,0	12,1	12,1	12,0	12,1	12,0
<i>Verenigde Staten</i>	8,1	7,7	7,5	7,2	6,7	7,4	6,5

⁽¹⁾ Gegevens gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten, referentiejaar 2000 . Zie glossarium voor een definitie van kettingeuro's.

⁽²⁾ Verschilpercentage met een jaar verschil voor jaarlijkse gegevens en met het vorige kwartaal voor kwartaalgegevens.

⁽³⁾ Gemiddelde van de periode, gecorrigeerd met de seizoensschommelingen voor de werkloosheidsgraden.

(r) Ramingen

Bron: Eurostat, EC - berekeningen BLSA

• Een zwakke toename van de wereldgroei in 2013

Volgens de jongste ramingen van het IMF van januari 2014 zou de economische wereldgroei in 2013 met 3,0 % moeten toenemen. Dit is het laagste groeipercentage dat werd opgetekend sinds de heropleving na de crisis¹.

Deze daling was opvallend in zowel de opkomende landen als de gevorderde landen. In de opkomende landen bedroeg de groei 4,7 % in 2013 (tegenover 4,9 % in 2012), of een niveau dat veel lager is dan het percentage van voor de crisis². In de gevorderde landen bereikte de groei dan weer 1,3 % in 2013 (1,4 % in 2012). Dit lage niveau is vooral te wijten aan de eurozone die, ondanks het einde

van de recessie vanaf het tweede kwartaal, werd geconfronteerd met een nieuwe opvallende inkrimping van de economische activiteit voor het jaar (-0,4 %), hoewel deze kleiner was dan in 2012 (-0,7 %). Ook de Verenigde Staten registreerden een sterke daling van de groei van 2,8 % in 2012 tot 1,9 % in 2013. De goede resultaten die op het eind van het jaar geregistreerd werden (2,7 % in het vierde kwartaal op jaarbasis³) volstonden als tegenhanger voor de zwakke groei in het eerste deel van het jaar die onder andere het gevolg was van de soberheidsmaatregelen die genomen werden om het overheidstekort te verminderen.

¹ Ter herinnering, deze bedraagt respectievelijk 3,8 % en 3,1 % in 2011 en 2012.

² Ter herinnering, in 2007 groeiden de opkomende landen met 8,3 %.

³ Zie glossarium.

• Signalen van verbetering op het einde van het jaar

De analyse van de industriële productie-index (grafiek 1), een veelzeggende indicator van het uitzicht van de curve van de wereldgroei, en de evolutie van de wereldhandel laten een verbetering van de economische activiteit op het einde van het jaar 2013 uitschijnen. We stellen immers vast dat de industriële productie progressief verbeterde in de tweede jaarhalf, en meer bepaald in het jongste kwartaal waarin deze steeg met 3,4 % op jaarbasis (tegenover een toename met 1,4 % in het eerste kwartaal). Deze verbetering is vooral toe te schrijven aan de gevorderde landen die een groeipercentage van 2,7 % op jaarbasis optekenen in het vierde kwartaal, of de beste toename sinds het eerste kwartaal 2011 (3,9 %) en praktisch identiek aan de gemiddelde percentages van voor de crisis (2,8 % in 2007). De groei in de opkomende landen kende een lichte verbetering in het tweede deel van het jaar, maar minder groot en sloot het vierde kwartaal af op 4,1 % op jaarbasis tegenover 3,8 % in het eerste kwartaal.

Het groeipercentage van de wereldhandel (grafiek 1) verbeterde ook in het tweede deel van het jaar en bedroeg respectievelijk 3,2 % en 4,1 % in het derde en vierde kwartaal op jaarbasis⁴. De gevorderde landen kenden bovendien een positieve groei van hun handel in de loop van de jongste twee kwartalen van het jaar en deze bedroeg 2,3 % in het vierde kwartaal op jaarbasis, of het hoogste percentage sinds het derde kwartaal 2011 (3,4 %).

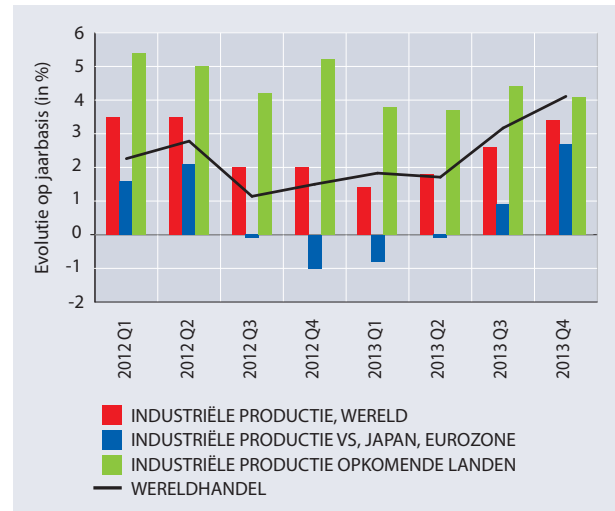
Deze positieve dynamiek vindt zijn oorsprong in de progressieve stijging van de binnenlandse vraag in de gevorderde landen, gekoppeld aan andere factoren zoals een heropleving van de groei in China in de tweede jaarhalf (ten gevolge van een hoger investeringstempo) en een heropleving van de export in de opkomende landen.

• Een gematigde heropleving in 2014 die risico's inhoudt

De verbetering die de jongste maanden zichtbaar was, zou zich moeten voortzetten in 2014. De analisten van het IMF verwachten een progressieve stijging van de groei van de wereldeconomie (+3,7 %⁵, of 0,7 pp⁶ meer dan in 2013), hoewel deze gematigd blijft⁷.

In 2014 wordt vooral een progressieve verbetering van de groei in de gevorderde landen verwacht. Deze zou 2,9 % moeten bedragen in de Verenigde Staten, of het hoogste percentage sinds 2005 (3,4 %) en eindelijk positief moeten zijn in de eurozone en stijgen tot 1,2 %, na twee opeenvol-

GRAFIEK 1: Wereldhandel en industriële productie, 2012 - 2013

Bron: Centraal Planbureau

gende jaren recessie, volgens de jongste vooruitzichten van de Europese Commissie van 25 februari 2014.

De groei in de opkomende landen zou dan weer toenemen, maar in mindere mate. China zou trouwens geconfronteerd worden met een groeidaling van 2 pp tot 7,5 %.

Deze vooruitzichten worden echter omgeven door talrijke risico's. Een ervan is paradoxaal genoeg de mogelijke verharding van het monetair beleid van de gevorderde landen in het algemeen en van de Verenigde Staten in het bijzonder, die de groei van de opkomende landen kan verstoren. Het soepel geldbeleid van de Federal Reserve (FED), dat in september 2012 werd ingevoerd om geld in de markten te injecteren via de aankoop van activa, was bijzonder gunstig voor de beurswaarden. En omdat de rentevoeten relatief laag zijn in de Verenigde Staten keerden de beleggers zich massaal naar de opkomende landen, waardoor er een grote kapitaalstroom naar deze landen ontstond. Met het gevolg dat de munteenheden van deze landen in waarde toenamen en de plaatselijke beurzen gestimuleerd werden, waardoor de kredietverlening soepeler werd en de economie opveerde. Het schrappen of verstrengen van dit soepele beleid zou het omgekeerde effect hebben ten gevolge van de kapitaalvlucht.

In de gevorderde landen, en in grote mate in de eurozone zullen de risico's die reeds werden vermeld in de Conjunctuurbarometer van oktober 2013 zoals deze betreffende de verslappening van de productie ten gevolge van de overheids- en privémaatregelen om het deficit terug te dringen, maar ook betreffende de moeilijke toegang tot financiering die

⁴ In het eerste en tweede kwartaal bedroeg deze respectievelijk 1,8 % en 1,7 %.

⁵ Bemoedigend, maar relatief gegeven: IMF heeft zijn verwachtingen voor 2014 met 0,1 pp verhoogd ten opzicht van zijn vorige verslag.

⁶ Zie glossarium.

⁷ In 2007 bedroeg deze 5,3 %.

op de binnenlandse vraag en de werkloosheidsgraad weegt, alsook het gebrek aan reële verbetering van de investeringen op de mogelijke heropleving blijven wegen in 2014. Er is bovendien een nieuw risico betreffende de zwakte van de

inflatie dat steeds verontrustender wordt. Een te zwakke inflatie kan de reële last van de schuld verzwaren en de reële rentevoeten vroegtijdig verhogen, wat de toegang tot kredietverlening bemoeilijkt.

1.2 Eurozone

• Einde van de recessie ondanks een inkrimping van de activiteit voor het jaar 2013

Het bbp van de eurozone zette zijn gematigde toename voort tijdens het tweede deel van het jaar 2013 (respectievelijk 0,1 % en 0,3 % in het derde en vierde kwartaal op kwartaalbasis⁸), bij het einde van de recessie die in het tweede kwartaal werd ingezet. Toch is de groei voor het jaar 2013 negatief gebleven. Het bbp van de eurozone kromp in totaal met 0,4 %⁹ op jaarbasis.

De budgettaire soberheid, de hoge werkloosheidsgraad, alsook de nog steeds moeilijke toegang tot krediet¹⁰ in bepaalde lidstaten bleven wegen op de investeringen en de eindconsumptie, wat een negatieve invloed had op het heroplevingspotentieel in 2013.

• Analyse per component van het bbp

Het jongste kwartaal 2013 onderscheidt zich van het vorige door een positieve groei van alle componenten van de vraag op jaarbasis, met uiteenlopende dynamiek. Wat de binnenlandse vraag betreft, stegen de overheidsuitgaven met 0,4 % en droegen voor 0,1 pp bij tot de schommeling van het bbp¹¹. Daarna volgen de consumptie van gezinnen, die met 0,3 % steeg na acht opeenvolgende kwartalen van negatieve groei en voor 0,2 pp bijdroeg tot de schommeling van het bbp, teken van een progressieve matiging van de budgettaire consolidatie en van het toenemende vertrouwen van de gezinnen. Ook de investeringen stegen met 0,1 %. Deze lichtjes positieve groei maakt een einde aan de continue daling van de investeringen in de eurozone sinds zeven opeenvolgende kwartalen op jaarbasis. De positieve vooruitzichten die uit de verbetering van de buitenlandse handel (en dus van de afzetmarkten voor de ondernemingen), alsook uit de progressieve stijging van de bezettingsgraad van het productievermogen voortvloeien, maakten het op het einde van het jaar mogelijk om de negatieve spiraal rond de investeringen te verlaten.

Wat de buitenlandse vraag voor het jongste kwartaal op jaarbasis betreft, heeft de export een sterke vooruitgang geboekt (2,6 %) ten opzichte van de vorige kwartalen¹². De import steeg daarentegen met 1,9 %, wat de Totaale bijdrage van de buitenlandse vraag tot de schommeling van het bbp op 0,4 pp brengt. Het is dus hoofdzakelijk de dynamiek van de buitenlandse handel die de economische activiteit in het jongste kwartaal 2013 heeft gesteund.

• Analyse per activiteitstak

In de context van verbetering van de internationale conjuncturele situatie tijdens de jongste maanden van het jaar, stellen we een positieve groei vast van de toegevoegde waarde in de industriële activiteitstakken in het vierde kwartaal (1,6 % op jaarbasis tegenover een gemiddeld percentage van -1,1 % voor de eerste drie kwartalen) en in de takken die er rechtstreeks verband mee houden (groothandel, vervoer) en die in het algemeen heel gevoelig zijn voor de conjunctuur. De toegevoegde waarde in de bouwnijverheid daalde daarentegen met 1,5 % in het vierde kwartaal. Bij de geavanceerde productiediensten¹³, minder gevoelig voor de conjunctuurcyclus, zien we verschillende tendensen in functie van de takken. Zo tekende de tak "Informatie en communicatie" een negatieve groei van de toegevoegde waarde (-1,4 %) op, terwijl de gespecialiseerde activiteiten en de ondersteunende diensten met 2,1 % toenamen.

• Analyse per land

De economische situatie verbeterde in alle landen van de eurozone. Toch zien we een verschil tussen de landen in het hart van de eurozone zoals Duitsland (groei van 1,4 % in het vierde kwartaal op jaarbasis), België (1,0%), Frankrijk (0,8 %) en Nederland (0,7 %) en de omringende landen zoals Spanje (-0,2 %), Italië (-0,8 %) of nog Griekenland (-2,6 %). Deze laatste tekenen immers nog steeds nega-

⁸ Zie glossarium.

⁹ Ter herinnering: in 2012 ging deze achteruit met -0,7 %.

¹⁰ Meer bepaald door het grote volume dubieuze vorderingen in sommige landen.

¹¹ Het bbp evolueerde met 0,5 % op jaarbasis in het vierde kwartaal.

¹² Respectievelijk 0,1 %, 1,5 % en 0,8 % in de eerste drie kwartalen 2013.

¹³ Zie glossarium.

tieve groeipercentage op jaarbasis op, met uitzondering van Portugal dat voordeel haalde uit een beduidende toename van de privéconsumptie en van de export in het jongste kwartaal. Het verschil tussen het groeipercentage van de landen in het hart van de eurozone en van de omringende landen heeft, gemiddeld, de tendens om te verkleinen, teken van een progressieve stabilisatie van deze laatste.

• Inflatie en wisselkoers

De inflatie is blijven dalen (grafiek 2) in de eurozone tijdens het jaar. Ze daalde van gemiddeld 1,9 % in het eerste kwartaal tot 0,8 % in het vierde kwartaal. Voor het jaar in zijn geheel bedroeg ze 1,4 %, tegenover 2,5 % in 2012. Deze daling wordt enerzijds verklaard door de stabilisatie van de prijs van de ruwe olie in het tweede deel van het jaar, met een vat dat gemiddeld 110 dollar waard is over de jongste zes maanden, en anderzijds door de prijsdaling van meerdere belangrijke grondstoffen over het jaar, meer bepaald bepaalde metalen zoals goud of zilver, maar ook voedingsstoffen zoals suiker of tarwe.

De wisselkoers euro/dollar bleef daarentegen stijgen sinds juli 2013 om \$ 1,37 te bereiken in januari 2014.

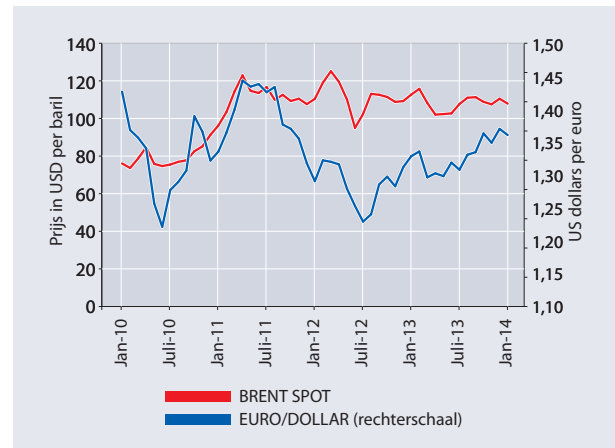
• Een hoge werkloosheidsgraad

De jaarlijkse gemiddelde werkloosheidsgraad van de eurozone bedroeg 12,1 % in 2013, het historisch hoogste percentage. Achter dit globaal cijfer schuilt een grote heterogeniteit tussen de lidstaten. Duitsland registreert in het jongste kwartaal bijvoorbeeld een werkloosheidsgraad van 5,1 %, terwijl de werkloosheidsgraad in Spanje een piek bereikte van 26,1 %. Toch daalden deze extreem hoge percentages in de omringende landen in het jongste kwartaal, een teken dat de achteruitgang van de situatie op de arbeidsmarkt in deze landen gestopt is. Zo is de werkloosheidsgraad met 0,4 pp in Spanje gekrompen tegenover het vorige kwartaal en met 0,6 pp in Portugal.

• Het vertrouwen groeit

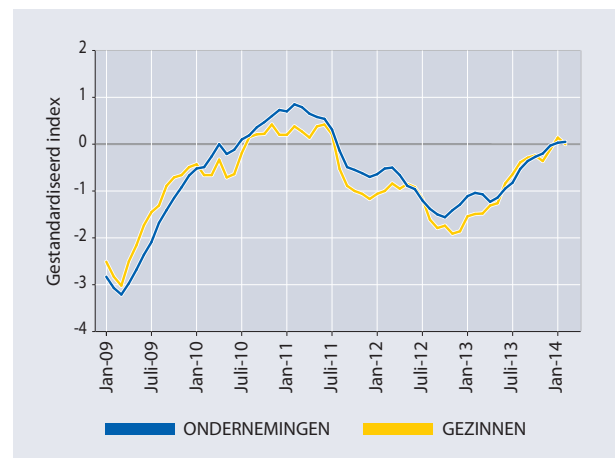
Ondanks een korte periode van twijfel in november jongstleden betreffende de groeivoorzichten en de werkloosheidsgraad in de eurozone, bleef de vertrouwensindicator van de gezinnen (grafiek 3) vooruitgang boeken in het tweede deel van het jaar 2013 en bekrachtigde hiermee de positieve cijfers over de privéconsumptie tijdens het jongste kwartaal. De indicator overschreed trouwens het langetermijngemiddelde in januari en februari 2014, wat

GRAFIEK 2: Prijs van de ruwe olie en wisselkoers van de US dollar tegenover de euro

Bron: U.S. Department of Energy, Energy Information Administration, ECB

GRAFIEK 3: Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, eurozone, 2009-2014 (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)

Bron: Eurostat- berekeningen BISA

een voorbode kan zijn van de verdere heropleving van de privéconsumptie in 2014.

Ook de vertrouwensindicator van de Europese bedrijfsleiders boekte vooruitgang in het tweede deel van het jaar, gevoelig voor de positieve vooruitzichten van heropleving van de activiteit en de buitenlandse handel, in een context van afnemende spanningen rond de staatschulden. Deze overschreed zijn langetermijngemiddelde lichtjes in januari en februari 2014.

• Gematigde heropleving in 2014

Volgens de jongste vooruitzichten van de Europese Commissie (februari 2014) zou het bbp van de eurozone in 2014 een positieve groei van 1,2 % moeten optekenen. Deze gematigde heropleving¹⁴ past in de context van een versnelling van de economische wereldgroei en zou zich in quasi alle landen van de eurozone¹⁵ moeten voortdoen, zij het met een uiteenlopende intensiteit vermits bepaalde lidstaten (in het bijzonder de omringende landen) nog steeds geconfronteerd worden met een hoge schuld- en werkloosheidsgraad, en nog steeds relatief moeilijk toegang krijgen tot krediet.

Toch zou de binnenlandse vraag progressief moeten toenemen in alle landen ten gevolge van een versoepeling van het begrotingsbeleid, een progressieve heropleving van de openbare en privéconsumptie en een heropleving van de investeringen (meer bepaald in uitrustingsgoederen) als reactie op de gunstige vooruitzichten die de wereldeconomie biedt. De werkloosheidsgraad zal daarentegen hoog blijven in de eurozone omdat de positieve groeivoorzichten voor 2014 te zwak blijven om het huidige grote onevenwicht op de arbeidsmarkt te absorberen.

1.3 België

TABEL 2: **Kerncijfers voor België**

	2013					2014
	I	II	III	IV	Totaal	Totaal (r)
Groeipercentage van het bbp in volume ⁽¹⁾ ⁽²⁾ (%)	0,0	0,2	0,3	0,5	0,2	1,4
Groeipercentage van de componenten van het bbp in volume ⁽¹⁾ ⁽²⁾ (%)						
<i>Uitgaven qua eindconsumptie van de particulieren</i>	0,4	0,3	0,5	0,6	0,7	1,3
<i>Uitgaven qua eindconsumptie van de overheid</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,8
<i>Brutokapitaalvorming</i>	-1,6	0,0	0,5	0,8	-2,5	1,3
<i>Uitvoer van goederen en diensten</i>	-0,8	3,1	1,4	-0,4	1,8	3,0
<i>Invoer van goederen en diensten</i>	-0,7	2,8	1,0	-0,6	1,0	2,8
Arbeidsmarkt ⁽¹⁾ ⁽²⁾ (%)						
<i>Groeipercentage van de binnenlandse werkgelegenheid</i>	-0,2	-0,2	0,1	0,1	-0,2	0,3
<i>Werkloosheidsgraad (gestandaardiseerde definitie Eurostat)</i>	8,3	8,4	8,4	8,5	8,5	8,4
Inflatie ⁽²⁾ ⁽³⁾ (%)	1,4	1,2	1,4	0,9	1,2	0,8

⁽¹⁾ Kwartaalbasis voor de kwartaalgegevens, behalve voor de werkloosheidsgraad die een gemiddelde voor het kwartaal is.

⁽²⁾ De cijfers voor 2013 zijn afkomstig van de gegevens van de BNB. De geraamde cijfers voor 2014 zijn daarentegen afkomstig van de Economische begroting van het Federaal Planbureau van februari 2014. Deze vooruitzichten werden wel opgesteld voor de definitieve cijfers van de BNB voor 2013 werden gepubliceerd.

⁽³⁾ Schommeling ten opzichte van dezelfde periode van het vorige jaar.

(r) Ramingen

Bron: NBB, FPB

• Economische activiteit

De Belgische economische activiteit, gemeten via het bbp, steeg met 0,2 % in 2013 (tabel 2), terwijl deze in 2012 een lichte inkrimping van 0,1 % onderging. De activiteit boekte continu vooruitgang tijdens het jaar en sloot 2013 af met een groeipercentage van 0,5 % in het vierde kwartaal op kwartaalbasis, of de hoogste groeiprestatie sinds het eerste kwartaal 2011.

De evolutie van de economische activiteit in België past dus in de internationale en Europese economische context die gevoelig verbeterde op het einde van het jaar. Het groeipercentage van de Belgische activiteit is hoger gebleven dan het gemiddelde van de eurozone dankzij een grotere groei van de openbare en privéconsumptie¹⁶ en blijft dit jaar nog in het koppeloton van de landen van de eurozone met onder anderen Duitsland dat een groei met 0,4 % optekent in 2013.

¹⁴ Over de vijf jaren voor de crisis (2009) bedroeg de groei gemiddeld 2,1 %.

¹⁵ Volgens de Europese Commissie zullen enkel Portugal (-0,1 %) en Cyprus (-4,8 %) nog geconfronteerd worden met een terugval van hun activiteit in 2014.

¹⁶ Ondanks een gematigde groei van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren met 0,5 %, tegenover 1,2 % in 2012.

• Analyse per component van het bbp

Uit de analyse van tabel 2 die het bbp ontleedt volgens de uitgavenbenadering, kan men op het niveau van de binnenlandse vraag vaststellen dat de consumptie van gezinnen lichtjes gestegen is in het tweede deel van het jaar, met in totaal 0,7 % in 2013, wat contrasteert met de inkrimping van 0,3 % die in 2012 werd vastgesteld. De overheidsuitgaven evolueerden positief met 0,7 %.

Verder zien we op het einde van het jaar een toename van de investeringen, hoofdzakelijk van de ondernemingen, waarvan de groei 0,8 % op kwartaalbasis bedraagt in het vierde kwartaal¹⁷. De positieve vooruitzichten van de activiteit hebben dus, net als op Europees niveau, invloed gehad op de investeringen die zich goed hersteld hebben in het tweede deel van het jaar.

Toch kenden ze een globale daling met 2,5 % in 2013. Dit resultaat is grotendeels afkomstig van de dalende investeringen van de gezinnen in woningen en van de overheid met respectievelijk 3,8 % en 11,9 %, een daling die hoofdzakelijk geconcentreerd was in het eerste kwartaal.

Uit de analyse van de componenten van de buitenlandse vraag blijkt dat de export in 2013 toename met 1,8 %, hoewel deze een lichte inkrimping van 0,4 % op kwartaalbasis kende in het jongste kwartaal. De invoer steeg daarentegen met 1,0 % en op deze manier droeg de buitenlandse vraag 0,7 pp bij tot de schommeling van het bbp. Net als de consumptie van gezinnen, heeft het dynamisme van de buitenlandse handel de economische activiteit in 2013 in België ondersteund.

• Analyse per activiteitstak

Ondanks een toename met 0,2 % in het vierde kwartaal op jaarbasis, na tien opeenvolgend negatieve kwartalen tekent de toegevoegde waarde in de industrie een inkrimping met 1,2 % op voor het jaar 2013¹⁸. De lichte heropleving in de industrie die in de eurozone werd vastgesteld, deed zich ook voor in België tijdens het jongste kwartaal, maar volstond niet om de vorige opeenvolgende inkrimpingen te compenseren.

De toegevoegde waarde is met 1,6 % gekrompen in de tak 'Bouwnijverheid' in 2013, ondanks de vooruitgang met 0,3 % in het jongste kwartaal op kwartaalbasis. Dit is het gevolg van de slechte resultaten die in het eerste deel van het jaar werden opgetekend door de ongunstige weersomstandigheden en de daling van de investeringen van de gezinnen in woningen.

De dienstensector boekte daarentegen algemeen een vooruitgang met 0,6 % in 2013. Maar terwijl de toegevoegde waarde in de "gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten" over het jaar stagneerde, steeg de toegevoegde waarde van de activiteiten betreffende de "menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening" met 2,1 %.

• Inflatie

De inflatie bedroeg gemiddeld 1,2 % over het jaar 2013, of het laagste percentage dat werd vastgesteld sinds 2009. In 2012 bedroeg deze 2,6 %. Deze daling is het gevolg van de val van de energieprijzen, meer bepaald van gas (-8,5 %) en van de vloeibare brandstoffen (-5,8 %) en in mindere mate van de daling van de prijzen voor uitrustingsgoederen en telefoniediensten (-4,2 %) in vergelijking met het jaar voordien.

• Inkrimping van de werkgelegenheid

De heropleving van de economische activiteit die al drie kwartalen wordt vastgesteld, wordt sinds kort weerspiegeld op de Belgische arbeidsmarkt. Na zes opeenvolgende kwartalen inkrimping of stagnatie kende de werkgelegenheid in België eindelijk een lichte groei op kwartaalbasis met 0,1 % in het derde en vierde kwartaal 2013. Deze toename volstaat in de verste verte niet om de nettoverliezen te compenseren die werden geregistreerd tijdens de vorige twee kwartalen, gekenmerkt door de bijzonder sterke inkrimping van de werkgelegenheid (-0,2 % gemiddeld op kwartaalbasis). De werkgelegenheid zal in totaal gedaald zijn met een jaarlijks gemiddelde van ongeveer 11 000 eenheden in het jaar 2013, of een inkrimping met 0,2 %, ongeveer gelijk aan deze van de eerste recessiegolf in 2009.

De daling van de werkgelegenheid, nog steeds gemiddeld voor het jaar 2013, is bijzonder sterk geweest in de "Verwerkende nijverheid", die gevoelig is voor conjunctuurschommelingen (2,2 %), hoewel de takken "Landbouw" en "Bouwnijverheid" evenmin gespaard werden (respectievelijk 1,7 % en 1,5 %). In tegenstelling tot dat wat men in 2012 kon vaststellen, volstonden de nieuwe banen in de dienstensector niet om het verlies in de andere takken te compenseren. De diensten aan de ondernemingen waren inderdaad weinig dynamisch in termen van tewerkstelling in het jaar 2013 (+0,5 % tegenover +1,6 % in 2012) en de werkgelegenheid is trouwens gekrompen in de takken "Handel, vervoer en horeca" (-0,9 %) en "Informatie en communicatie" (-0,5 %). Verder stellen we vast dat de tak

¹⁷ Tegenover een daling met 1,6 % in het eerste kwartaal 2013.

¹⁸ In 2012 bedroeg deze terugval -2,4 %.

“Overheid en Onderwijs” op haar beurt getroffen werd, in een context van budgettaire consolidatie op verschillende beleidsniveaus (-0,1 %).

• Stijgende vertrouwensindicatoren

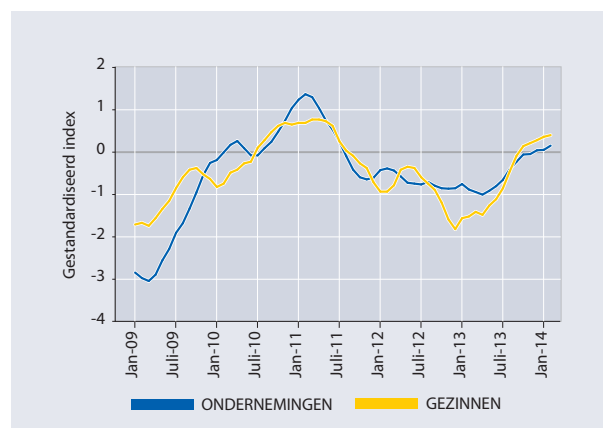
De indicatoren van het ondernemers- en consumentenvertrouwen (grafiek 4) stegen onophoudelijk in het tweede deel van het jaar 2013 en tijdens de eerste maanden van 2014. Sinds oktober jongstleden is de index van het consumentenvertrouwen zelfs hoger dan zijn langetermijngemiddelde, wat niet meer het geval geweest is sinds augustus 2011. De vooruitzichten voor de evolutie van de werkloosheid en de financiële situatie van de gezinnen zijn in grote mate verbeterd sinds half 2013 en dragen in aanzienlijke mate bij tot het hernieuwde vertrouwen van de gezinnen. Dit laatste vertaalt zich in een continue groei van de consumptie van de particulieren, die in grote mate heeft bijgedragen tot de handhaving van de activiteit in 2013¹⁹.

Ook de vertrouwensindicator van de ondernemingen overschreed zijn langetermijngemiddelde, wat niet meer gebeurde sinds juli 2011 en dit is het gevolg van de steeds gunstigere Belgische economische vooruitzichten in een context van verbetering van de internationale economische activiteit. Dit herwonnen vertrouwen was meer bepaald voelbaar via de heropleving van de investeringen van de ondernemingen in het laatste kwartaal 2013.

• Economische vooruitzichten

De economische groei zou 1,4 % moeten bedragen in 2014 (Federaal Planbureau, februari 2014). De heropleving zou in grote mate moeten worden ondersteund door de binnenlandse vraag met meer bepaald een verhoogde privéconsumptie en een hernieuwde groei van de investeringen in een context van gunstige vooruitzichten op een

GRAFIEK 4: **Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, België, 2009-2014 (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)**

Bron: NBB - berekeningen BISA

toename van de vraag en de stijging van de bezettingsgraad van het productievermogen.

Ook de buitenlandse vraag zou positief moeten bijdragen tot de groei in 2014, ten belope van 0,2 pp, dankzij de export die nieuw leven ingeblazen wordt door de heropleving van de economische activiteit van de belangrijkste handelspartners van België.

Het herstel van de werkgelegenheid dat werd vastgesteld in de tweede jaarhelft van 2013, zou zich zachtjes moeten voortzetten in 2014 in een context van gematigde heropleving van de economische activiteit. Volgens de jongste vooruitzichten van het Federaal Planbureau zouden er dit jaar gemiddeld amper 13 000 arbeidsplaatsen worden gecreëerd. Wat een heel beperkte groei is in vergelijking met de geschiedenis van de reeks. De werkloosheidsgraad zoals gedefinieerd door het Internationaal Arbeidsbureau²⁰ zou zich stabiliseren op 8,4 %, na vijf jaren van quasi continue stijging.

¹⁹ Zie “analyse per componenten van het bbp”.

²⁰ Zie glossarium.

2. Conjunctuur in Brussel

2.1 Economische activiteit

TABEL 3: Evolutie van de toegevoegde waarde naar volume in de belangrijkste activiteitstakken in 2012

	Weging in de totale toegevoegde waarde (in %)	Groei in volume (in %)	Bijdrage tot de groei (in pp)	Bijdrage tot het verschil met het Rijk (in pp)	Waarvan structuur (in pp)	Waarvan doelmatigheid (in pp)
<i>Landbouw, bosbouw en visserij, Winning van delfstoffen (A, B)</i>	0,0	-5,3	0,0	-0,01	-0,01	0,00
<i>Verwerkende nijverheid (C)</i>	3,0	-6,0	-0,2	0,12	0,20	-0,08
<i>Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht, Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering (D, E)</i>	4,1	-2,7	-0,1	-0,03	-0,05	0,02
<i>Bouwnijverheid (F)</i>	2,8	2,9	0,1	0,02	-0,03	0,05
<i>Groot- en detailhandel (G)</i>	9,5	-2,6	-0,3	-0,10	0,03	-0,14
<i>Vervoer en opslag (H)</i>	5,2	3,4	0,2	0,22	0,01	0,21
<i>Verschaffen van accommodatie en maaltijden (I)</i>	1,9	1,2	0,0	0,03	0,00	0,03
<i>Informatie en communicatie (J)</i>	7,5	-0,1	0,0	-0,02	-0,01	0,00
<i>Financiële activiteiten en verzekeringen (K)</i>	19,0	-1,3	-0,2	-0,22	-0,05	-0,18
<i>Exploitatie van en handel in onroerend goed (L)</i>	6,3	0,1	0,0	0,04	0,01	0,03
<i>Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten; administratieve en ondersteunende diensten (M, N)</i>	13,1	-1,6	-0,2	-0,20	-0,01	-0,19
<i>Openbaar bestuur (O)</i>	12,8	2,3	0,3	0,18	0,08	0,10
<i>Onderwijs (P)</i>	6,0	1,4	0,1	0,03	-0,01	0,03
<i>Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (Q)</i>	5,4	2,4	0,1	-0,07	-0,06	-0,01
<i>Andere dienstverlenende activiteiten (R, S, T)</i>	3,4	1,3	0,0	0,03	0,01	0,01
Totaal	100,0	-0,2	-0,2	-0,00	0,11	-0,11

pp: procentpunt
Bron: INR - berekeningen BISA

• De jongste gegevens van de gewestelijke boekhouding

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) heeft op 31 januari 2014 nieuwe cijfers van de gewestelijke boekhouding voor het jaar 2012 gepubliceerd, alsook een herziening van de gegevens voor het jaar 2011.

Herziening van 2011

De analyse van de herziene cijfers voor 2011 wijzen op een lichtjes hogere groei van de toegevoegde waarde in volume voor Brussel. Deze bedroeg uiteindelijk 1,5 %, terwijl ze voordien werd aangekondigd op 1,4 % op basis van de voorlopige cijfers van het INR die in de Conjunctuurbarometer van april 2013 werden besproken. In Vlaanderen gebeurde deze herzie-

ning ook voor de stijging die van 2,3 % naar 2,8 % ging. In Wallonië werd de groei daarentegen sterk naar beneden toe herzien, namelijk van 2,3 % naar 0,9 %. Op het niveau van België, is de groei ongewijzigd gebleven op 2,1 %. Deze herzieningen, nu eens marginaal, dan weer omvangrijk, herinneren eraan dat de voorgestelde cijfers voor het jaar $t-2^{21}$ voorlopige cijfers blijven en dat hun interpretatie meestal met een zekere voorzichtigheid moet worden benaderd, hoewel ze in het algemeen correct is op het niveau van de sectorale kenmerken.

De gegevens van 2012

In 2012 registreerde de economische activiteit in het Brussels Gewest een lichtjes negatieve groei van de toegevoegde waarde met -0,2 %, of een identieke groei als deze op nationaal niveau. Deze evolutie werd verwacht en besproken op basis van de samenvattende indicator en de ommekeerindicator van het BISA²². De eerste getuigde van een evolutie onder het langetermijngemiddelde die relatief stabiel was tijdens het jaar 2012, op een sterkere daling tijdens het derde kwartaal na. De ommekeerindicator had deze daling van de activiteit in het derde kwartaal bevestigd, alsook de onzekerheid rond conjunctuur in de eerste twee maanden van het jaar.

Tabel 3 geeft de evolutie tussen 2011 en 2012 van de toegevoegde waarde in volume, opgesplitst per activiteitstak. Ze geeft meer bepaald de bijdrage van de verschillende takken tot de schommeling van de Totaale bruto toegevoegde waarde in volume weer. Uit de analyse van de tabel blijkt dat de activiteitstakken “Overheid” (0,3 pp), “Onderwijs” (0,1 pp) en “Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening” (0,1 pp) in 2012 positief hebben bijgedragen tot de groei in Brussel. Deze takken, die door hun aard minder afhankelijk zijn van de conjunctuurcyclus, werden dus relatief gespaard. De groei van de overheidsuitgaven is bovendien positief gebleven in 2012²³. Verder stellen we een positieve bijdrage tot de groei vast van de tak “Vervoer en opslag”, waarvan de conjuncturele situatie bijzonder gunstig was tijdens het eerste deel van het jaar, net als van de tak “Bouwnijverheid” (0,1 pp).

De tak “Verwerkende nijverheid” (-0,2 pp), groothandel en kleinhandel” (-0,3 pp), alsook de tak “Financiële activiteiten en verzekeringen” (-0,2 pp) en de “Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten” (-0,2 pp) hebben negatief bijgedragen tot de groei in Brussel. Terwijl de industriële en daarmee verbonden activiteiten, in dit geval de groothandel, snel de weerslag ervaren hebben van de internationale conjuncturele ommekeer die half 2011 werd ingezet, is de aanhoudende stagnatie van de activiteit tijdens het jaar 2012 verantwoordelijk voor de inkrimping van de activiteit in de tak “Geavanceerde productiediensten”.

In 2012 is het verschil in groei van de toegevoegde waarde in volume tussen het Brussels Gewest en België praktisch onbestaand²⁴ (tabel 3). Met de shift-sharemethode²⁵ kan dit groeiverschil worden opgesplitst en worden toegewezen aan hetzij een verschil in activiteitsstructuur (structureffect) hetzij de prestatieverschillen van de takken bij constante activiteitsstructuur (doeltreffendheidseffect). Volgens de resultaten van deze analyse vloeit het groeiverschil ten nadele van het Gewest voort uit een negatief doeltreffendheidseffect (-0,11 pp), terwijl het structureffect positief gebleven is (0,11 pp) in 2012.

De gedetailleerde analyse van het **structureffect** wijst er immers op dat het specifieke gewicht²⁶ van de takken “Verwerkende nijverheid” en “Overheid” Brussel geholpen heeft om zich te handhaven ten opzichte van België in 2012, met een positief structureffect in vergelijking met België. De redenen verschillen daarentegen in functie van de geanalyseerde tak. Bij de “Verwerkende nijverheid” heeft hoofdzakelijk de lage vertegenwoordiging van deze tak in Brussel tot een positieve bijdrage tot het verschil met België geleid (0,12 pp), omdat de activiteit in de industrie zowel op Brussels niveau als op nationaal niveau gekrompen is. De activiteit in de tak “Overheid” kende daarentegen zowel een stijging in Brussel als op het niveau van België, maar dankzij zijn sterke vertegenwoordiging in de hoofdstad kon deze tak positief bijdragen tot het verschil met België ten belope van 0,18 pp.

Het **doeltreffendheidseffect** blijkt negatief te zijn, wat kan worden geïnterpreteerd als een minder goede relatieve prestatie van de verschillende activiteitstakken in het Gewest tegenover het nationaal niveau. Het gaat hoofdzakelijk om de takken betreffende de “Financiële activiteiten en verzekeringen” alsook deze betreffende de “Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten” die een zwakkere prestatie neerzetten dan op nationaal niveau en op deze manier negatief bijdroegen tot het verschil met België van -0,22 pp. Ook de tak “Verwerkende nijverheid” en “Groothandel en kleinhandel” hebben minder hoge prestaties neergezet dan België, maar in mindere mate.

De resultaten van de shift-share-analyse werpen het licht op de evolutie van de economische activiteit in het Brussels Gewest in 2012. Brussel tekende globaal minder goede prestaties op over het jaar, in het bijzonder in de activiteitstakken van de geavanceerde productiediensten, die sterk vertegenwoordigd zijn in de Hoofdstad. Hoewel dit type activiteiten de neiging heeft om minder gevoelig te zijn voor de conjunctuurcyclus, vervalt deze weerstand bij een verlengde globale stagnatie van de activiteit zoals deze die half 2011 begon²⁷. In die gevallen van gevoeligheid voor een duurzame negatieve conjunctuur reageert dit type activiteitstakken bovendien meestal met verslapping. In 2012 voelden ze dus eigenlijk de gevolgen van de negatieve con-

²¹ In vergelijking met het publicatiejaar van de cijfers van de gewestelijke boekhouding.

²² Zie glossarium.

²³ 1,4 % op nationaal niveau.

²⁴ 0,0016 pp.

²⁵ Zie glossarium.

²⁶ Zie tabel 4.

²⁷ Noch tijdens een schok zoals deze van 2009.

juncturele situatie die het jaar voordien begon, wat leidde tot een prestatieverlies ten opzichte van België. De activiteitenstructuur²⁸ van het Gewest heeft het mogelijk gemaakt om een tegenwicht te vormen voor de slechte relatieve prestatie van de geavanceerde productiediensten, nu eens dankzij een minder

belangrijke representativiteit van takken zoals de “Verwerkende nijverheid” of dan weer dankzij een sterkere representativiteit, zoals dat het geval is voor de tak “Overheid”, wat resulteerde in een quasi nulbijdrage tot het verschil met België in 2012.

TABEL 4: **Structuur van de toegevoegde waarde in 2012, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tegen lopende prijzen**

	Aandeel in de toegevoegde waarde in %
<i>Financiële activiteiten (K)</i>	19
<i>Openbaar bestuur en onderwijs (O, P)</i>	19
<i>Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten; administratieve en ondersteunende diensten (M, N)</i>	13
<i>Groot- en detailhandel (G)</i>	9
<i>Informatie en communicatie (J)</i>	8
<i>Exploitatie van en handel in onroerend goed (L)</i>	6
<i>Vervoer en opslag (H)</i>	5
<i>Menselijke gezondheidszorg en persoonlijke diensten (Q)</i>	5
<i>Productie en distributie van elektriciteit, gas en water (D, E)</i>	4
<i>Overige diensten (R, S, T)</i>	3
<i>Industrie (C)</i>	3
<i>Bouwnijverheid (F)</i>	3
<i>Hotels en restaurants (I)</i>	2
<i>Landbouw, bosbouw en visserij en mijnbouw (A, B)</i>	0
Totaal	100

Blauw: takken die speciaal worden behandeld in onze conjunctuuranalyse.
Bron: NBB

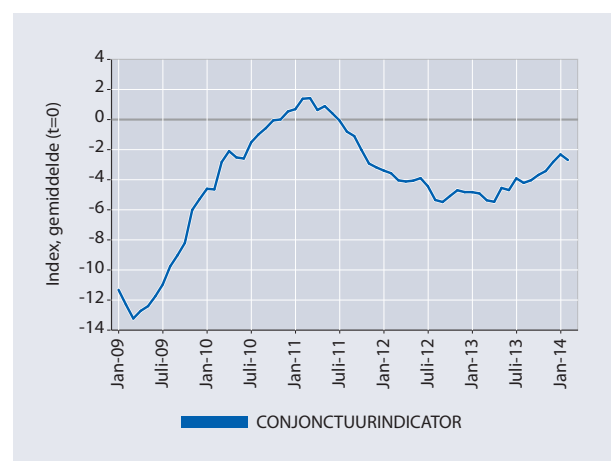
• Structuur van de Brusselse economische activiteit

De structuur van de Brusselse economische activiteit (tabel 4) wordt gedomineerd door de takken “Financiële activiteiten” en “Overheid en onderwijs” met een aandeel van 19 % in de toegevoegde waarde in 2012 voor elk van hen. De tak “Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende diensten” vertegenwoordigt 13 % van de Totaale toegevoegde waarde. Onderaan de tabel levert de som van het aandeel van de “Verwerkende nijverheid” en van de “Bouwnijverheid” slechts een totaal van 6 % op. De blauw gearceerde lijnen van tabel 4 zijn takken die meer in detail worden geanalyseerd in deze Conjunctuurbarometer. De keuze steunt enerzijds op de overheersing van deze takken in Brussel en anderzijds hun grotere of kleinere gevoeligheid voor de conjunctuur.

• Analyse van de recente conjunctuur

De samenvattende conjunctuurindicator²⁹ van het Gewest (grafiek 5) vervolgde zijn in de lente 2013 begonnen herstel progressief. En zakte vervolgens lichtjes terug in februari

GRAFIEK 5: **Synthetische conjunctuurindicator (op basis van gestandaardiseerde gegevens)**

Bron: NBB - berekeningen BISA

om niettemin een waarde te bereiken die hij niet meer had bereikt sinds oktober 2011. Hieruit blijkt dat de conjuncturele situatie in Brussel verbeterde tijdens het tweede deel van het jaar 2013, hoewel de waarden van de samenvat-

²⁸ Zie tabel 4.

²⁹ Zie glossarium.

tende indicator onder hun langetermijngemiddelde gebleven zijn.

De ommekeerindicator³⁰ (grafiek 6) bevestigt deze interpretatie die voor het tweede deel van het jaar een positieve conjunctuur vermeldt tot in februari 2014, ondanks een lichte dip in november jongstleden. Deze situatie staat in contrast met een eerste deel van het jaar waarin de indicator driemaal neutraal was, getuige de kwetsbare conjuncturele situatie.

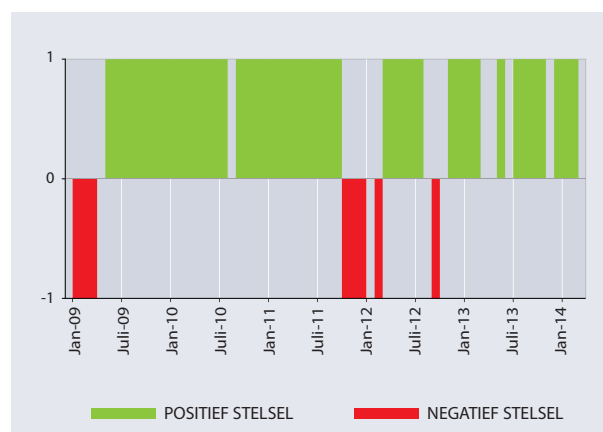
De evolutie van de conjunctuur in Brussel lijkt ook in lijn te zijn met de Belgische en internationale conjuncturele context, met een lichte heropleving die zich lijkt af te tekenen tijdens de laatste maanden van 2013 na een slechte eerste jaarhelft.

De analyse van de gegevens betreffende de omzet in verschillende activiteitstakken die in het volgende deel meer in detail wordt besproken, toont aan dat de activiteitstakken van de industriële productie en de diensten die rechtstreeks verband houden met de industriële productie, de nationale en internationale conjuncturele omgeving hebben gevolgd, met een lichte verbetering van de omzetgegevens in de “Verwerkende nijverheid”, alsook in de tak “Vervoer en opslag” en in mindere mate “Groothandel” tijdens de laatste maanden van 2013³¹ (zie volgend punt b). Het gaat eerder om een stopzetting van de verslechtering van de activiteit in deze takken dan om een duidelijk herstel van de activiteit met een conjunctuurcyclus die een andere richting neigt op te gaan, wat een verbetering in de eerstvolgende maanden voorspelt. De situatie is het hele jaar lang echter negatief gebleven.

De takken betreffende de geavanceerde productiediensten, die in het algemeen minder gevoelig zijn voor de conjunctuurcyclus en met een zekere verslapping reageren, tonen geen bijzonder herstel tijdens het tweede deel van het jaar. Zo bleef de conjuncturele situatie van de takken “Informatie en communicatie” en “Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten” negatief tot het einde van het jaar. De lang aanslepende slechte conjuncturele context, zoals deze tussen half 2011 en half 2013, heeft de groei in deze activiteitstakken beïnvloed en dit leidt sinds eind 2012 tot een negatieve conjuncturele situatie, waarop de lichte verbetering van de conjunctuur van de jongste maanden nog geen grip gekregen heeft.

De activiteit in de takken “Bouwnijverheid” en “Kleinhandel” steeg trouwens in het tweede deel van het jaar. Voor de eerste tak is dit het gevolg van de verbetering van de weersomstandigheden ten opzichte van begin 2013, alsook van de heropleving van de investeringen in woningen. Voor de

GRAFIEK 6: **Conjuncturommekeerindicator**

Bron: BISA

kleinhandel vindt deze heropleving haar oorsprong in het vernieuwde vertrouwen van de gezinnen en de progressieve stopzetting van de verslechtering van de Brusselse arbeidsmarkt in het tweede deel van het jaar (zie deel 2.2).

• Analyse per activiteitstak

Zoals uitgelegd in de vorige Conjunctuurbarometer moeten de standaardinstrumenten die worden gebruikt om de conjunctuur te analyseren behoedzaam worden geïnterpreteerd in de huidige context van een globale stagnatie van de economische activiteit sinds half 2011.

Deze doen immers een beroep op de langetermijntendens van de economische groei om schommelingen ten opzichte van deze groei af te leiden en zo de conjuncturele cyclus te definiëren. De jongste twee jaren was de gemiddelde groei echter quasi nul en dus ver van de verwachte groei die dichter aanleunt bij 2 % per jaar. Hierdoor worden de episodes van dalende conjunctuur in de gebruikelijke grafieken benadrukt voor de periode die ons interesseert. Hoewel de kwalitatieve aanwijzingen van de conjuncturele staat van de Brusselse economische activiteit betrouwbaar blijven, mag de omvang van de schommelingen niet rechtstreeks worden geïnterpreteerd. De commentaar bij deze grafieken laat de lezer toe om de relatieve maat van deze bewegingen en hun betekenis voor de evolutie van de economische conjunctuur beter te beoordelen. De terugkeer naar een duidelijker groeitraject zal de verwachte evoluties in deze periode op termijn helpen corrigeren, zodat de grafische analyses opnieuw een volledige numerieke geldigheid verwerven.

³⁰ Zie glossarium.

³¹ De jongste beschikbare gegeven op het moment van de redactie van deze Conjunctuurbarometer zijn van november 2013.

– *Industriële productie en diensten die er rechtstreeks verband mee houden*

Industrie

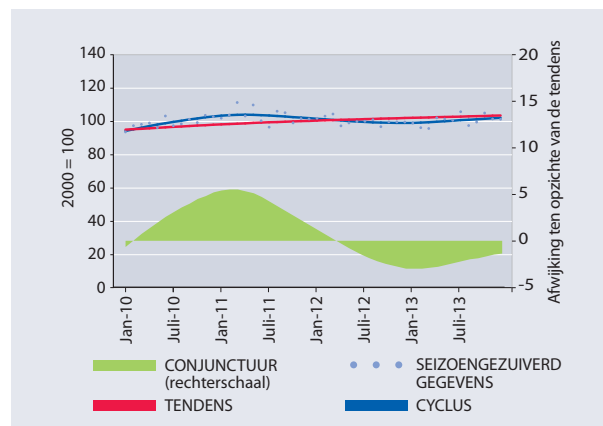
De conjuncturele situatie van de nationale industriële productie (grafiek 7) zette zijn opmars voort in het tweede deel van het jaar en nadert langzaam haar langetermijntendens, hoewel we in december 2013³² nog steeds een negatieve conjunctuur kennen. Op het niveau van de geproduceerde types goederen herstelde het indexcijfer van de productie van de consumptiegoederen, minder gevoelig voor de conjunctuurschommelingen, zich de laatste twee kwartalen, terwijl het wachten was tot het vierde kwartaal voor het indexcijfer van de productie van intermediaire goederen en uitrustingsgoederen een lichtjes positieve groei optekende, conform de versterking van de conjuncturele situatie³³ van de laatste maanden.

De industrie in Brussel (grafiek 8) boekte lichtjes meer omzet tijdens de laatste maanden van het jaar in verhouding tot het begin van het jaar, zoals blijkt uit de gegevens, gecorrigeerd voor de seizoensverschillen in de overeenstemmende grafiek. De conjuncturele situatie schijnt zich gestabiliseerd te hebben in de Brusselse industriële tak. Deze heropleving kadert volledig met de context van verbetering van de conjunctuur op supra-Brussels niveau.

De omzet steeg het sterkst in de productietakken van de consumptiegoederen tijdens de jongste drie maanden die beschikbaar zijn³⁴ in verhouding tot de drie vorige maanden. Ook de omzet in de takkenproductie van intermediaire goederen zoals de farmaceutische industrie en de metaalnijverheid is verbeterd. De productietakken van uitrustingsgoederen boekten eveneens vooruitgang, meer bepaald dankzij een goede handhaving van de activiteit in de automobiellindustrie en in het bijzonder het hoge productiepeil van Audi Vorst.

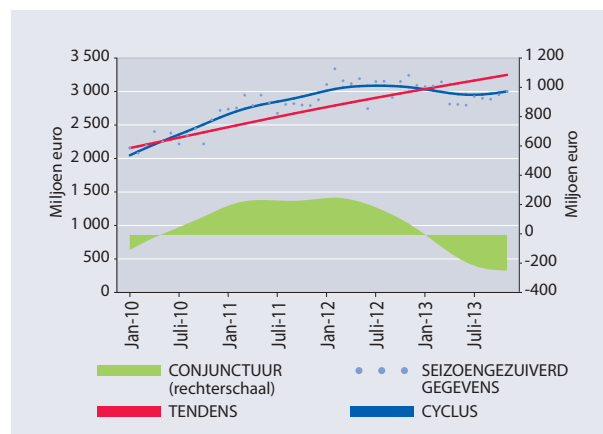
Conclusie: na een slechte eerste jaarhelft zijn er duidelijke signalen van heropleving van de verwerkende nijverheid, zowel op gewestelijk als op nationaal niveau, hoewel deze op het laatste niveau vroeger in het jaar begonnen is. De gunstigere vooruitzichten voor de Belgische en Brusselse ondernemingen in verband met de buitenlandse vraag laat vermoeden dat de situatie van de industrie in Brussel vooruitgang zal blijven boeken in de eerstvolgende maanden.

GRAFIEK 7: **Conjuncturele evolutie van de nationale productie-index, Industrie (2000=100)**

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

GRAFIEK 8: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Industrie, BHG (miljoen euro)**

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

³² Jongste beschikbare gegevens op het moment van de redactie van deze Conjunctuurbarometer.

³³ In het bijzonder de progressieve stijging van de buitenlandse vraag vanwege onze belangrijkste handelspartners Duitsland, Frankrijk en Nederland.

³⁴ Het gaat om de maanden september, oktober en november 2013, bij gebrek aan volledig laatste kwartaal.

Bouwsector

De afname die in de eerste helft van het jaar 2013 werd vastgesteld als gevolg van de weersomstandigheden, kende een ommekeer en de conjuncturele situatie in de tak van de bouwnijverheid (grafiek 9) was heel positief tijdens de tweede jaarhelft met een omzetsniveau dat veel hoger was dan de langetermijntendens, meer bepaald vanaf september. De bijzonder gunstige weersomstandigheden op het einde van het jaar, alsook de lichte heropleving van de investeringen in woningen in het tweede deel van het jaar hebben bijgedragen tot de heropleving van de activiteit in deze tak in Brussel.

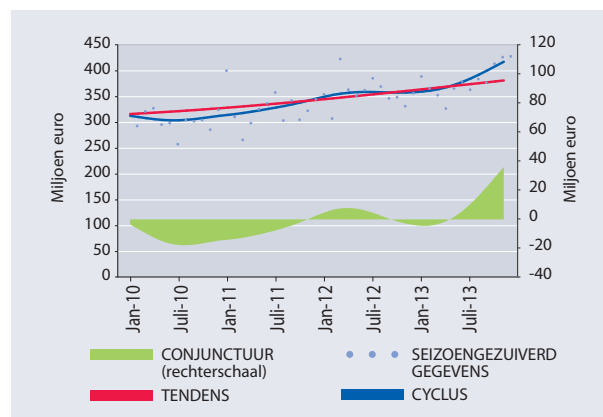
De lezing van de resultaten van de enquêtes³⁵ betreffende de percepties van de orderboekjes (grafiek 10) uitgevoerd door de NBB en stijgend sinds oktober 2013, gaan gepaard met de goede omzetresultaten die in dezelfde periode werden geregistreerd. De curve laat ook een stijging vermoeden van het activiteitsvolume in de tak in de eerstvolgende maanden. Op nationaal niveau zakte de indicator onafgebroken in de tweede jaarhelft, maar lijkt een stijging zich te hebben ingezet in de maand februari 2014. De indicator van de evaluatie van de orderboekjes in de bouwsector in Brussel bleef echter boven de nationale indicator, wat een betere handhaving van de tak in de loop van de volgende maanden in de hoofdstad lijkt te voorspellen.

Vervoer en opslag

De evolutie van deze tak, waarvan de evolutie sterk verband houdt met de productieactiviteiten en dus gevoelig is voor de conjunctuurcyclus, volgde hetzelfde traject als deze van de industrie tijdens het tweede deel van het jaar 2013.

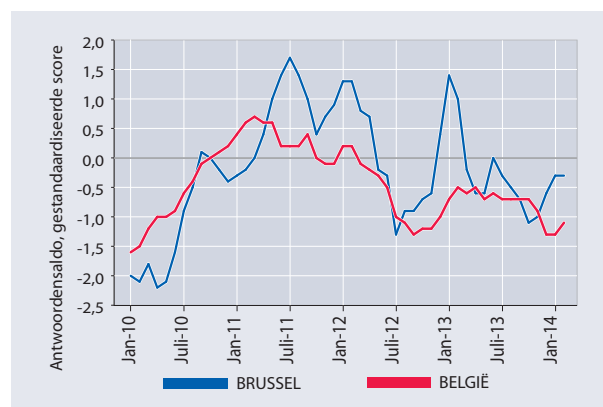
Inderdaad, na een slecht eerste kwartaal, gevolgd door eerder bemoedigende resultaten in april en mei 2013, daalde de omzet in de tak "Vervoer en opslag" (grafiek 11) opnieuw tijdens de eerste maanden van de tweede jaarhelft. Zoals blijkt uit de gegevens, gecorrigeerd voor de seizoensverschillen van oktober en november heeft deze zich vervolgens toch hersteld, hoewel de conjunctuur negatief gebleven is op het einde van het jaar. Deze evolutie stemt overeen met de supra-Brusselse conjuncturele situatie, die pas beter werd op het einde van het jaar. Indien de heropleving aanhoudt in 2014, zou de omzet in deze activiteitstak zijn langetermijngemiddelde moeten bereiken in de eerstvolgende maanden.

GRAFIEK 9: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Bouw, BHG (miljoen euro)**

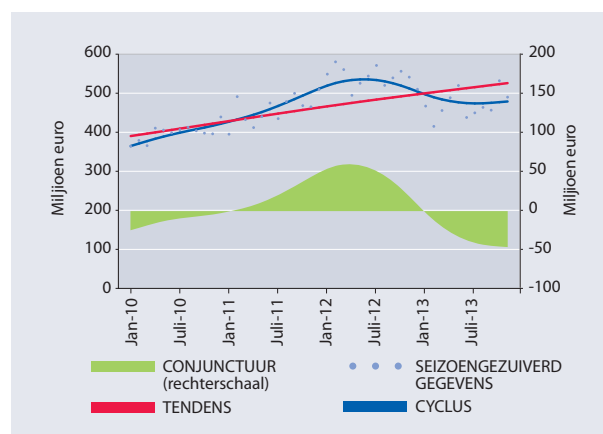
Bron: ADSEI - berekeningen BISA

GRAFIEK 10: **Evaluatie van de orderboekjes in de bouw, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)**

Bron: NBB - berekeningen BISA

GRAFIEK 11: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Vervoer en Opslag, BHG (miljoen euro)**

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

³⁵ Zie glossarium.

Groothandel

Net als de tak “Vervoer en opslag” houdt de evolutie van de tak “Groothandel” (grafiek 12) sterk verband met de conjunctuurcyclus. Het is dus logisch dat de omzet vrij gelijklopend was met deze van de industrie, met een licht herstel van de cyclus in het tweede deel van het jaar ondanks de negatieve conjuncturele situatie in 2013. Net als voor de andere dienstentakken die rechtstreeks verband houden met de industriële productie verwacht men een heropleving van de activiteit in 2014.

Deze indruk dat de conjuncturele situatie in de tak “Groothandel” in de eerstvolgende maanden zal verbeteren, wordt eveneens ondersteund door de vooruitzichten betreffende de vraag in de handel (grafiek 13), waarvan de curve onophoudelijk stijgt sinds september jongstleden, zowel in Brussel als in België. Zo bereikte de curve in februari 2014 een niveau dat niet meer werd bereikt sinds mei 2011 en ver boven zijn langetermijngemiddelde ligt.

- Geavanceerde productiediensten

De takken van de geavanceerde productiediensten hebben het grootste aandeel in de toegevoegde waarde in Brussel (46 % in 2012 tegenover 31 % in Vlaanderen en 28 % in Wallonië), meer bepaald omwille van de uitstekende administratieve en politieke specialisatie van de hoofdstad. De gewestelijke economische activiteit wordt dus in grotere mate beïnvloed door de evoluties in deze tak.

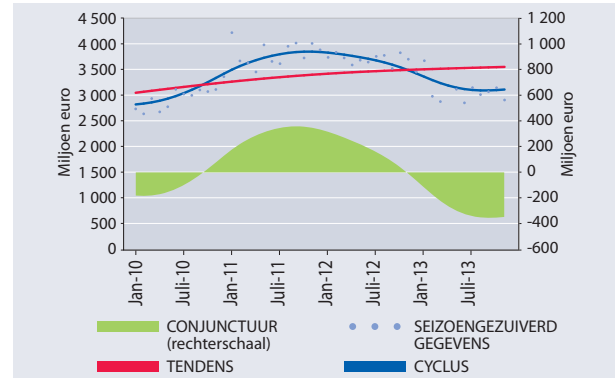
Omdat ze minder afhankelijk zijn van de industriële producties, zijn deze takken van de dienstenondernemingen relatief minder gevoelig voor de conjunctuurcyclus en reageren meestal met een beetje verslapping. Tijdens heel negatieve conjuncturele episodes zoals de crisis van 2009 of bij een heel sombere conjuncturele context die zich uitstrekt in de tijd, zoals dat het geval is sinds half 2011, slijpelen de negatieve effecten van de conjuncturele omgeving eveneens sterk door in deze activiteitstakken. Dat is de situatie waarmee we vandaag worden geconfronteerd.

Hoewel er de afgelopen maanden signalen van een beginnend herstel zijn in de activiteitstakken die rechtstreeks verband houden met de industriële productie, zijn deze nog niet doorgedrongen tot de takken van de geavanceerde productiediensten, die meestal met een zekere verslapping reageren.

“Informatie en communicatie”

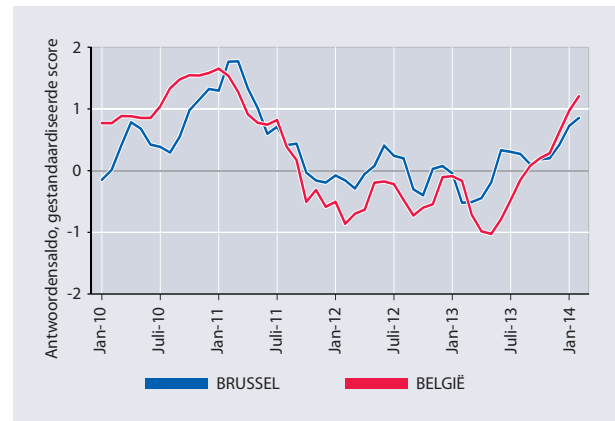
Deze activiteitstak groepeerde wat doorgaans de activiteiten betreffende de informatie- en communicatietechnologieën wordt genoemd. De omzet voor deze tak (grafiek 14) bleef tijdens het tweede deel van het jaar 2013 vastzitten in een negatieve conjunctuurfase, maar met gegevens, gecorrigeerd voor de seizoensverschillen, die nauw aansluiten bij

GRAFIEK 12: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Groothandel, BHG (miljoen euro)**

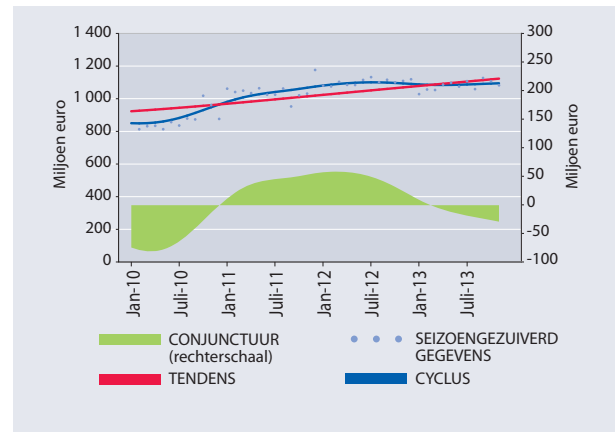
Bron: ADSEI - berekeningen BISA

GRAFIEK 13: **Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)**

Bron: NBB - berekeningen BISA

GRAFIEK 14: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Vastgoed, Information en Communicatie, BHG (miljoen euro)**

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

de langetermijntendens en deze zelfs overschreden in september.

Deze evolutie is het gevolg van het sombere conjuncturele klimaat dat we sinds half 2011 kennen en dat de activiteiten van geavanceerde productiediensten negatief bleef beïnvloeden. De ICT-activiteiten reageren meestal snel bij een duidelijke heropleving van de activiteit; indien de signalen van heropleving in 2014 zich zouden handhaven, dan moet deze tak opnieuw een omzetsniveau registreren dat hoger is dan zijn langetermijnniveau.

Andere niet-financiële diensten aan ondernemingen

Deze tak groepeert de gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten, alsook de administratieve en ondersteunende diensten. Door het statuut van administratief en politiek centrum van het Brussels Gewest, is het normaal dat deze tak een van de belangrijkste van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in termen van aandeel in de toegevoegde waarde is (13 % in 2012).

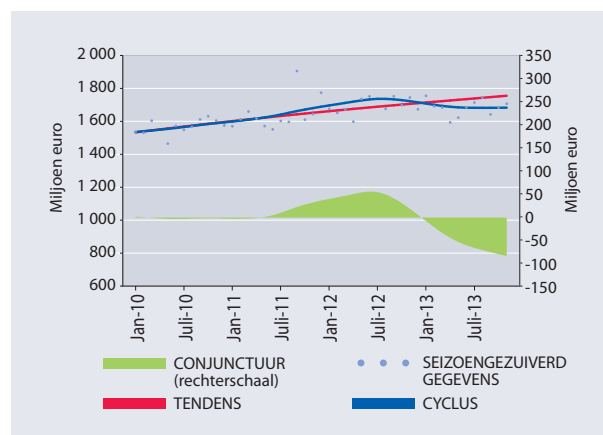
Deze activiteitstak is in het algemeen weinig cyclisch en de vastgestelde omzetwaarden schommelen rond hun langetermijntendens, behalve tijdens crisisfasen, of bij verlengd ongunstig conjunctuurklimaat (grafiek 15). Net als bij de activiteiten in verband met informatie en communicatie stellen we vast dat de daling van de activiteit die half 2012 werd ingezet, wordt vervolgd en dat geen enkel signaal wijst op een sterke heropleving in de tak op het einde van het jaar, wat het gevolg is van de uitgestelde reactie van deze takken op de supra-Brusselse conjunctuur.

Sinds oktober overschreed de indicator betreffende de verwachte activiteit in de dienstensector zoals blijkt uit enquêtes bij ondernemingen (grafiek 16) opnieuw zijn langetermijngemiddelde, maar daalde sindsdien ononderbroken tot in februari 2014, wat geen onmiddellijke heropleving van de activiteit in deze dienstentak laat vermoeden. We verwachten ons eerder aan een stagnatie van deze activiteiten in de eerstvolgende maanden, waarbij opnieuw zou worden aangeknoopt met de groei na de bevestigde heropleving van de productie-activiteiten, waarschijnlijk in de tweede helft van het jaar 2014.

Financiële diensten

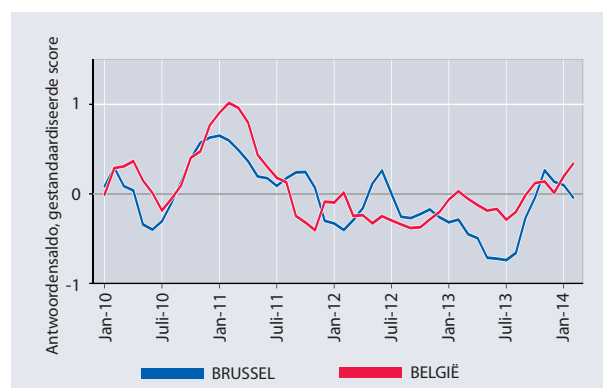
Niet alleen is de concentratie van dit soort activiteiten er groter, maar zij is ook van een andere aard. De aanwezigheid van centrale of gewestelijke zetels van grote instellingen leidt immers tot grootbank- en beleggingsactiviteiten

GRAFIEK 15: Conjuncturele evolutie van de omzet, Vastgoed, Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten; Administratieve en ondersteunende diensten, BHG (miljoen euro)

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

GRAFIEK 16: Activiteitsvooruitzichten bij de diensten, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)

Bron: NBB - berekeningen BISA

waarvan de kenmerken sterk verschillen van de commerciële en kleinhandelsactiviteiten die de overhand hebben op de rest van het nationale grondgebied.

Het is moeilijker om deze bedrijfstak kwantitatief te vatten, omdat deze diensten globaal genomen niet onderworpen zijn aan de btw. De activiteiten van deze sector komen evenmin aan bod in de conjunctuurenquêtes van de NBB. Bijgevolg hebben wij gebruik gemaakt van alternatieve indicatoren waarmee de bemiddelingsmarge, één van de belangrijkste determinanten van de toegevoegde waarde

voor deze tak, kan worden geraamd. Deze marge varieert volgens het volume van de uitstaande kredieten³⁶ (grafiek 17) en het renteververschil tussen leningen op middel-lange of lange termijn (hier vertegenwoordigd door de rente op de staatsleningen op 10 jaar) en de interbancaire financiering op korte termijn (Euribor op 3 maanden) (grafiek 18). Ook het niveau van de obligatierente is een belangrijke indicator om de operationele omgeving van de verzekeringsmaatschappijen (in het bijzonder de levensverzekeringen) te beoordelen.

Na een lichte stijging tot in september 2013 zijn de rentevoeten waarmee België en zijn belangrijkste handelspartners in Europa zich financieren lichtjes gedaald tot in februari 2014. In diezelfde periode bleef de rente voor herfinanciering door de banken laag, hoewel deze in het tweede deel van het jaar lichtjes gestegen was, wat tot lichte daling leidde van de bankbemiddelingsmarge (grafiek 18), die in februari 2014 dezelfde waarde heeft als in januari 2013.

De uitstaande kredieten bij financiële ondernemingen (grafiek 17) waren de afspiegeling van deze obligatiesituatie: op het dieptepunt van de conjunctuur half 2013, krompen de bedragen van de uitstaande kredieten aanzienlijk, parallel met de verhoging van de rente. Deze situatie van de relatieve spanning op de kredietmarkt schijnt snel te verdwijnen in de laatste maanden van 2013 en begin 2014, met een heropleving van de uitstaande kredieten in combinatie met de relatieve daling van de rente. De parallel met de conjuncturele situatie is duidelijk en de recente dynamiek lijkt te wijzen op een heropleving van de investeringen van de ondernemingen, en dus een grotere vraag naar krediet in een situatie waarin de bankbemiddelingsmarges nog comfortabel zijn. De evolutie op korte termijn van de toegevoegde waarde zou positief moeten zijn in de financiële sector.

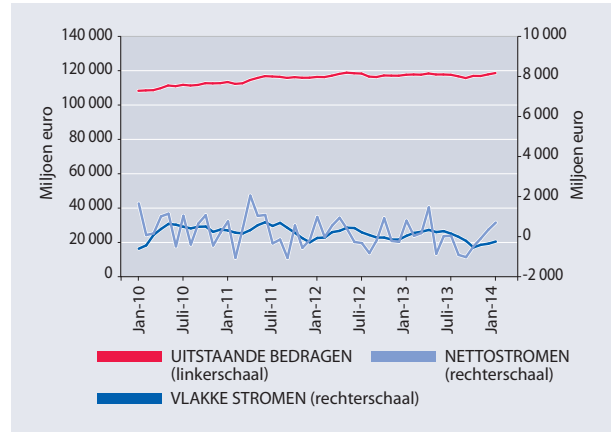
- *Diensten aan personen*

De diensten die hier worden bedoeld zijn weinig gevoelig voor de conjunctuurcyclus, net als de geavanceerde productiediensten. De redenen zijn echter verschillend. In dit geval hangt de activiteit hoofdzakelijk af van het consumptiegedrag van gezinnen en niet van dat van de ondernemingen. Omdat gezinnen de neiging hebben om hun consumptiegedrag af te vlakken, zijn de conjuncturele evoluties van deze activiteiten beduidend minder uitgesproken.

Kleinhandel

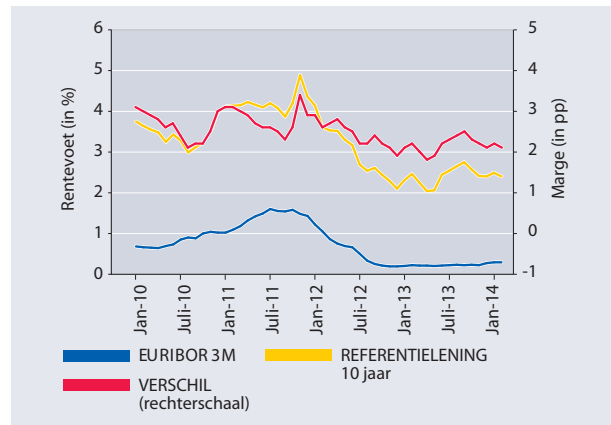
De conjuncturele situatie werd in grote mate beter in het tweede deel van het jaar in de tak “Kleinhandel” (grafiek 19) na enkele eerder sombere maanden. De waarde van de omzet, gecorrigeerd voor de seizoensverschillen, voor november 2013 ligt trouwens ver boven het langetermijn-

GRAFIEK 17: **Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen, België (miljoen euro)**

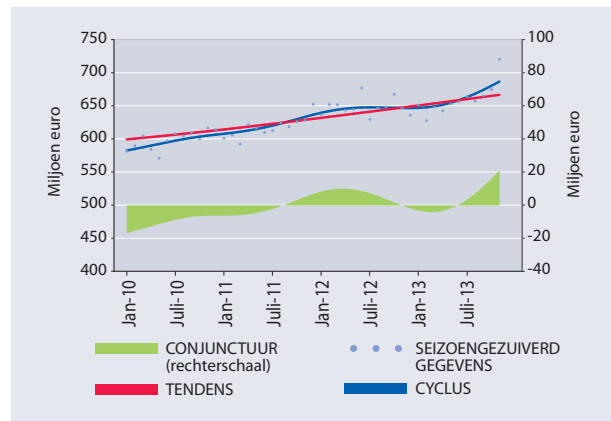
Bron: NBB - berekeningen BISA

GRAFIEK 18: **Referentierentevoet voor de bankbemiddelingsmarge**

Bron: NBB - berekeningen BISA

GRAFIEK 19: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Kleinhandel, BHG (miljoen euro)**

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

³⁶ Zie glossarium.

gemiddelde. Het hernieuwde vertrouwen van de Brusselse gezinnen in het tweede deel van het jaar, alsook het einde van de verslechtering van de arbeidsmarkt vanaf het derde kwartaal liggen aan de oorsprong van de heropleving van de activiteit in deze tak.

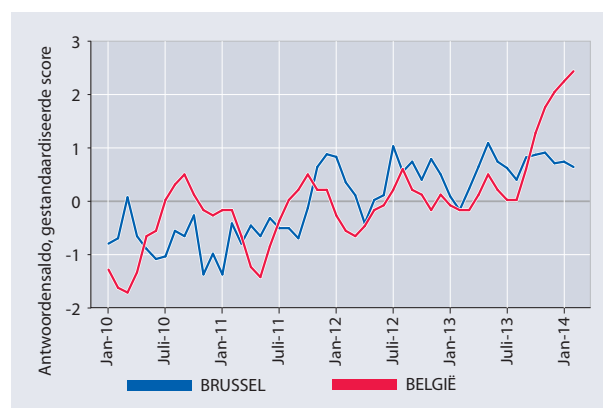
De resultaten van de enquêtes bij de Brusselse en Belgische gezinnen³⁷ over de vooruitzichten van grote aankopen (meubelen, televisie, wasmachine, computer enz.) illustreren de heropleving van de activiteit in de tak “Kleinhandel” (grafiek 20) tussen augustus en november 2013, wat overeenstemt met het herstel van de tak in deze maanden. De resultaten voor de maanden daarop wijzen echter op een licht dalende tendens voor de Brusselse gezinnen (maar nog steeds boven het langetermijngemiddelde) tegenover een heel uitgesproken stijging voor de Belgische gezinnen. De activiteit in de tak zou zich de eerstvolgende maanden dus op zijn minst moeten handhaven.

• Demografie van de ondernemingen

Eind 2013 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 88 731 **actieve ondernemingen**³⁸, of een toename met 1,6 % in vergelijking met 2012 (+1 374 eenheden). Hoewel de groei van het aantal Brusselse ondernemingen positief blijft, is er een duidelijke verslapping van de toename in vergelijking met de jaren voordien (+2,9 % in 2012 meer bepaald). De groei op jaarbasis die in het derde en vierde kwartaal 2013 werd geregistreerd, verlengd ook de dalende tendens die bestaat sinds begin 2012 (blauwe curve in grafiek 21). Deze situatie geldt ook voor het nationale niveau vermits de evolutie van het aantal actieve ondernemingen in België eveneens vertraagt en eind 2013 aansluit met het laagste punt dat vier jaar voordien werd waargenomen (+1,0 % op jaarbasis). Het verschil blijft in het voordeel van het Gewest waar het aantal ondernemingen sneller bleef groeien dan voor België.

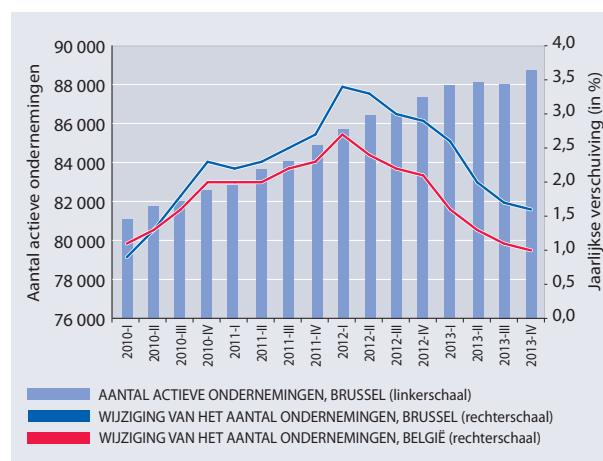
Tijdens de tweede jaarhelft van 2013 waren er 4 888 **oprichtingen van ondernemingen**³⁹ in Brussel, een cijfer dat 5,1 % hoger is in vergelijking met dezelfde periode het jaar voordien. Deze toename komt echter na een inkrimping op jaarbasis tijdens de twee vorige jaarhalften (meer bepaald -4,7 % in de eerste jaarhelft van 2013). Het Gewest doet het beter dan het land in zijn geheel dat, met een jaar verschil, een beduidend sterkere daling gekend heeft van het aantal opgerichte ondernemingen tussen half 2012 en half 2013, alsook een stagnatie in de tweede jaarhelft 2013. Voor 2013 registreerde het Brussels Gewest in totaal 10 344 oprichtingen, of amper 0,3 % minder dan het

GRAFIEK 20: **Vooruitzichten inzake belangrijke aankopen van de Brusselse gezinnen (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)**

Bron: NBB - berekeningen-BISA

GRAFIEK 21: **Aantal actieve ondernemingen, 2010-2013**

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

recordaantal van het jaar voordien. Globaal gezien blijkt het aantal oprichtingen dus hoog in Brussel, met een stijging van ongeveer 7 % in verhouding tot het niveau van 2007, terwijl we vaststellen dat het aantal ondernemingen dat in 2013 in België werd opgericht, hetzelfde is als zes jaar voordien. Net als voor de volledige bestudeerde periode blijft het oprichtingspercentage⁴⁰ in Brussel hoger dan het nationale gemiddelde. Tussen juli en december 2013 werden 5,5 ondernemingen per 100 actieve ondernemingen opgericht in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, of bijna dezelfde ratio als het jaar voordien. Voor België bedraagt dit oprichtingspercentage 4,1 % voor de tweede jaarhelft 2013.

³⁷ Zie glossarium.

³⁸ De gegevens die hier besproken worden, hebben uitsluitend betrekking op ondernemingen die btw-plichtig zijn en in deze hoedanigheid worden vermeld in de Kruispuntbank der Ondernemingen.

³⁹ Zie glossarium.

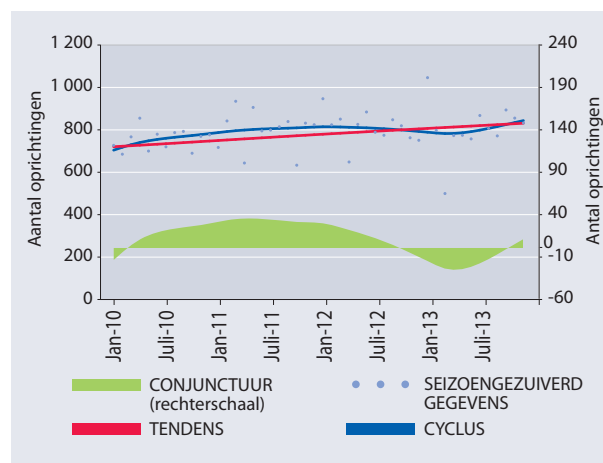
⁴⁰ Zie glossarium.

Om de conjuncturele evolutie van de oprichtingen van ondernemingen in Brussel te analyseren, kunnen we een reeks brutogegevens statistisch verwerken (grafiek 22). De eerste maanden van 2013 werden getekend door de aanhoudende verslechtering van de conjunctuurcyclus die in het vierde kwartaal 2012 in een negatieve fase terechtkwam. Het dieptepunt dat in april bereikt werd, ligt echter ver boven het absolute dieptepunt dat in dezelfde maand van 2009, op het hoogtepunt van de crisis werd vastgelegd. Vanaf mei 2013 herstelde de conjunctuurcyclus zich snel en steeg het aantal oprichtingen opnieuw boven de langetermijntendens tijdens de laatste twee maanden van het jaar. Vermits de vooruitzichten betreffende een heropleving van de economische activiteit zich schijnen te bevestigen voor 2014, kunnen we verwachten dat de oprichtingen in de eerstvolgende maanden op een hoog niveau zal blijven.

Met 3 987 eenheden in de tweede jaarhelft 2013 kennen de **stopzettingen van ondernemingen**⁴¹ in Brussel een sterke stijging in vergelijking met dezelfde periode in 2012 (+14,8 %). Ook de vorige twee jaarhelften werden al getekend door een aanzienlijke toename. België registreert eveneens een aanhoudende toename van de stopzettingen sinds half 2012, maar met een gevoelig lager tempo dan op Brussels niveau (+11,1 % op jaarbasis voor de tweede jaarhelft 2013). In het afgelopen jaar hebben 8 427 ondernemingen hun activiteit in Brussel beëindigd, of een sprong van meer dan 1 000 eenheden in vergelijking met 2012 (+14,4 %). Wanneer we een langere periode bestuderen, zien we dat de crisis van 2008 en zijn gevolgen die de jaren nadien voelbaar waren, het aantal stopzettingen ver boven het niveau van 2007 doen uitstijgen. Dit geldt op nationale schaal (+16,3 % in 2013 in vergelijking met 2007) en nog meer voor het Brussels Gewest (+25,3 % in dezelfde tijdspanne). Logischerwijze blijft Brussel een hoger stopzettingpercentage⁴² optekenen dan dat van België, zoals dat het geval is voor de oprichtingen van ondernemingen. Het verschil in het nadeel van het Gewest is zelfs toegenomen in het tweede kwartaal 2013 en registreert de hoogste waarde voor de bestudeerde periode. We tellen 4,5 stopzettingen per 100 actieve ondernemingen in Brussel tijdens de laatste zes maanden van 2013, tegenover 3,4 % voor België.

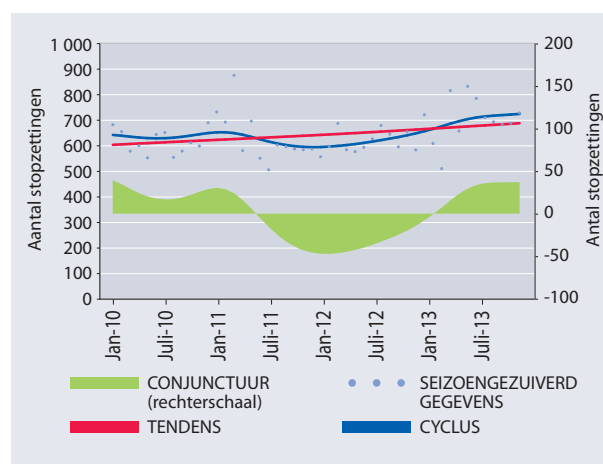
De conjuncturele analyse toont dat we ons sinds maart 2013 in een “negatieve” conjunctuurfase bevinden (grafiek 23). De curve van de cyclus bevindt zich sindsdien inderdaad boven de langetermijntendens, wat een ongunstige evolutie is op het vlak van de stopzettingen van ondernemingen. De tweede helft van het jaar wordt gekenmerkt door een stabilisatie van de cyclus die parallel met de tendens evolueert. Het niveau van de stopzettingen zou hoog moeten blijven in de eerstvolgende maanden omdat de heropleving van de economische activiteit die zich aankondigt voor 2014 niet zal

GRAFIEK 22: **Conjuncturele evolutie van de bedrijfsoprichtingen, BHG**

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

GRAFIEK 23: **Conjuncturele evolutie van de bedrijfsstopzettingen, BHG**

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

volstaan om de stijgende trendmatige evolutie om te keren (zie uitleg op het einde van dit deel).

Gelet op de sterke toename van het aantal stopzettingen in de tweede helft van 2013, heeft de kloof tussen de oprichtingen en de stopzettingen zijn laagste niveau sinds de tweede jaarhelft 2009 bereikt. Het verschil blijft echter positief vermits het Gewest nog steeds meer ondernemingen registreert die opstarten dan ondernemingen die hun activiteit beëindigen. Tussen juli en december 2013 noteren we 901 oprichtingen in nettotermen op het Brusselse grondgebied. Dit cijfer bedroeg nog meer dan 1 000 eenheden in de helft van datzelfde jaar. Deze netto oprichtingen zijn de enige verklaring voor de toename van het aantal ondernemingen in Brussel⁴³.

⁴¹ Zie glossarium.

⁴² Zie glossarium.

⁴³ De evolutie van het aantal actieve ondernemingen hangt ook af van de bewegingen tussen de drie gewesten van het land en met het buitenland. In het geval van Brussel is het migratiesaldo gedurende de bestudeerde periode negatief, wat betekent dat er meer ondernemingen het grondgebied verlaten dan dat er ondernemingen zich komen vestigen. Deze factor is ook een reden voor de tragere evolutie van het aantal Brusselse ondernemingen. In de tweede jaarhelft 2013 verhuisden 1 052 ondernemingen naar Brussel en verlieten 1 357 onderneming het grondgebied van het gewest.

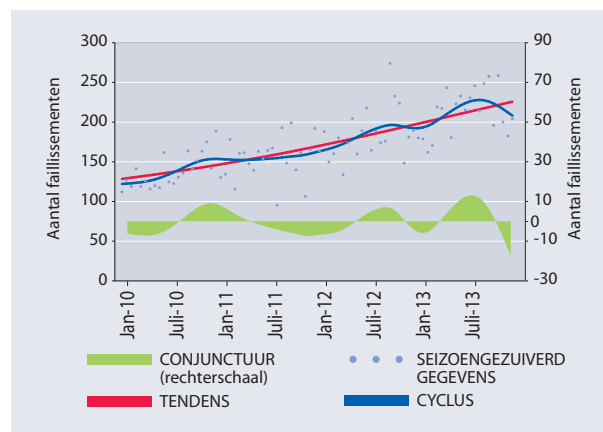
Het aantal **faillissementen van ondernemingen**⁴⁴ steeg in 2013 met 17,2 % in Brussel, een veel hoger tempo dan op nationaal niveau (+10,9 %). Deze stijging had vooral betrekking op de eerste helft van het jaar (+33,9 % op jaarbasis), terwijl de toename sterk vertraagde in de laatste zes maanden (+3,9 % in vergelijking met dezelfde periode in 2012). Het vierde kwartaal werd zelfs getekend door een daling van de faillissementen met 8,6 % op jaarbasis. Voor België kende de toename van de faillissementen echter geen verslappening en bleef deze praktisch constant tijdens de twee jaarhelften van 2013. Met 1 309 faillissementsaanvragen tussen juli en december 2013 blijft het niveau van de faillissementen heel hoog in Brussel. Dit vertegenwoordigt ongeveer 600 gevallen meer dan in dezelfde periode in 2007, of een sprong met 80 % op zes jaar tijd (+59 % op nationale schaal).

De conjuncturele en trendmatige analyse van de componenten bevestigt dat de situatie in grote mate verslechterd is wat de faillissementen van ondernemingen sinds 2007 betreft (grafiek 24). De tendens volgt een uiterst positieve helling die trouwens steiler werd in vergelijking met het begin van de jaren 2000. Sinds april 2013 registreert de cyclus echter een verbetering en daalt zelfs onder de tendens vanaf september. De drie jongste waarnemingen van het jaar zitten onder de tendens en lijken deze vooruitgang te bevestigen. We zouden dus een verslappening van de evolutie van de faillissementsaanvragen kunnen vaststellen in de eerstvolgende maanden, maar het niveau van de faillissementen zal hoog blijven.

Het faillissementspercentage⁴⁵ in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is stabiel gebleven tussen de eerste en de tweede helft van 2013, net als op nationaal niveau. Het Brusselse faillissementspercentage blijft beduidend hoger dan het percentage dat werd berekend voor België. Op de laatste zes maanden van het jaar was er in Brussel 1 faillissementsaanvraag per 67 actieve ondernemingen, tegenover 1 per 139 voor België. Dit stemt overeen met een faillissementspercentage van respectievelijk 1,5 % en 0,7 %. De Brusselse ondernemingen worden dus geconfronteerd met een risico op een faillissement dat tweemaal zo hoog is als het nationale gemiddelde. In verhouding tot de cijfers van de tweede jaarhelft 2007 verslechterde de situatie in beide gevallen, maar werd het verschil lichtjes groter in het nadeel van het Brussels Gewest. Op dat moment was er 1 faillissement per 107 actieve ondernemingen in Brussel, tegenover 1 per 199 in België. We kunnen aannemen dat het aanhoudende moeilijke economische klimaat sinds de crisis uiteindelijk een groeiend aantal ondernemingen bedreigt, die tot dan goed weerstand geboden hadden.

Het hogere risico op een faillissement voor de Brusselse ondernemingen vindt zijn verklaring in verschillende fac-

GRAFIEK 24: **Conjuncturele evolutie van de faillissementen, BHG**

Bron: ADSEI - berekeningen BISA

toren. Net als in andere grote steden wordt Brussel gekenmerkt door een sterke ondernemersdynamiek, namelijk zowel een hoger percentage in termen van oprichtingen als van stopzettingen van ondernemingen (zie hoger voorgestelde cijfers over de oprichtingen, stopzettingen en verhuizingen van ondernemingen). Deze sterke dynamiek wordt vertaald in een verhoogd overwicht van faillissementen op het gewestelijk grondgebied. Enerzijds stellen we immers vast dat het risico op faillissement het hoogst is tijdens de eerste bestaansjaren van de ondernemingen. En Brussel telt een hoog aantal jonge ondernemingen die de afgelopen jaren werden opgericht. Anderzijds zien we dat grote steden de tendens hebben om een hogere concentratie ondernemingen in moeilijkheden te bezitten. De faillissementen vertegenwoordigen trouwens slechts een deel van alle stopzettingen van ondernemingen. In Brussel is dit aandeel echter beduidend hoger dan op nationaal niveau en het kende de jongste jaren een opvallende stijging. In 2009 gebeurde een stopzetting op vier op het gewestelijk grondgebied onder de vorm van een faillissement, terwijl dit aandeel gestegen is tot drie per tien in 2013 (respectievelijk 16 % en 19 % voor België).

Wat de sectorale verdeling van de faillissementen in Brussel betreft, zien we dat zes faillissementsaanvragen op tien in de tweede jaarhelft 2013 ondernemingen uit de handel (29 % van het totaal), de horeca (18 %) of de bouwnijverheid (14 %) getroffen hebben. Het gewicht van deze drie activiteitstakken nam trouwens toe in vergelijking met het jaar voordien, wat betekent dat de faillissementen er sneller evolueerden dan het gewestelijke gemiddelde. In de handel werden 386 ondernemingen failliet verklaard tussen juli en december 2013, of 7,2 % meer dan in dezelfde periode het jaar voordien. De horeca kende een gelijkaardige evolutie met een groei van 6,8 % voor een totaal van

⁴⁴ Het aantal faillissementen van ondernemingen wordt berekend op basis van de verklaringen van de rechtbanken van koophandel, aangevuld met informatie uit het register der ondernemingen van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie. De statistische bevolking bestaat uit ondernemingen die onderworpen zijn aan de wet op de faillissementen.

⁴⁵ Zie glossarium.

236 faillissementen. In beide gevallen komt deze toename er na een sprong met reeds 35 % in de eerste helft van het jaar. Beide takken doen het echter gevoelig beter in de drie laatste maanden van 2013, met een daling van 13 % op jaarbasis in de handel en de 6 % in de horeca. De ondernemingen van de Brusselse bouwnijverheid haalden geen voordeel uit deze verbetering op het einde van het jaar vermits het aantal faillissementen bleef toenemen met 15 % op jaarbasis in het derde en het vierde kwartaal 2013. In de tweede helft van het jaar tellen we 182 faillissementen in deze sector. Ook takken met minder faillissementen verbeterden hun situatie in het vierde kwartaal 2013. Dat is het geval in de takken “Administratieve en ondersteunende diensten” (-25 % in het laatste kwartaal 2013, op jaarbasis) en “Vervoer en opslag” (-38 %) of nog “Informatie en communicatie” (-18 %). Omdat deze verbetering volgt op meerdere kwartalen van aanzienlijke stijgingen bleef het aantal faillissementen hoog in deze sectoren. We stellen daarentegen vast dat het aantal faillissementen opnieuw stijgt in de gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten (+12 %).

De 1 309 faillissementen die in de tweede jaarhelft 2013 werden uitgesproken in Brussel leidden tot de verdwijning van 2 106 banen. Dit cijfer verlengt een tendens die de vorige jaarhelft de kop opstak en betekent een daling van iets meer dan 9 % in vergelijking met dezelfde periode in 2012, terwijl het aantal faillissementsaanvragen in diezelfde periode gestegen is met 3,9 %. Het banenverlies door

faillissementen voor België in zijn geheel, is echter gestegen met 6,3 % op jaarbasis en bedraagt 12 962 eenheden voor de laatste zes maanden van het afgelopen jaar.

Volgens de jongste vooruitzichten van het Federaal Planbureau zou het Belgische bbp in 2014 een gematigde groei moeten kennen na twee jaren quasistagnatie van de economische activiteit (zie onderdeel 1.3). Ondanks de lichte verbetering op het vlak van de faillissementen van ondernemingen in Brussel in het vierde kwartaal 2013, zou deze heropleving van de activiteit niet volstaan om een ommekeer van de trendmatige evolutie van de faillissementen in te zetten, maar wel tot een verslapping kunnen leiden. Zoals grafiek 24 suggereert zou de tendens in de eerstvolgende maanden om volgende redenen globaal blijven stijgen. Ten eerste betekent het groot aantal oprichtingen van ondernemingen in Brussel sinds vier jaar, in combinatie met het groeiend aantal oudere ondernemingen die het moeilijk hebben door het aanhoudende moeilijke economische klimaat, dat er meer ondernemingen zijn die getroffen kunnen worden door een faillissement. Ten tweede blijft het betalingsgedrag tussen ondernemingen beduidend ongunstiger dan voor de crisis, hoewel er een lichte verbetering was in de loop van 2013. De perceptie van de toekenningscriteria van bankkredieten door de ondernemers blijft ten slotte lichtjes negatief in het vierde kwartaal 2013, hoewel er een gevoelige verbetering is in verhouding tot de vorige kwartalen.

2.2 Arbeidsmarkt

TABEL 5: Evolutie van de Brusselse interne werkgelegenheid in de voornaamste activiteitstakken in 2012

	Weging in de binnenlandse werkgelegenheid (in %)	Groei (in %)	Bijdrage tot de groei (in pp)	Bijdrage tot het verschil met het Rijk (in pp)	Waarvan structuur (in pp)	Waarvan doelmatigheid (in pp)
<i>Landbouw, bosbouw, visserij en winning van delstoffen (A+B)</i>	0,0	8,1	0,00	0,04	0,04	0,00
<i>Verwerkende nijverheid (C)</i>	3,3	-2,8	-0,09	0,04	0,11	-0,07
<i>Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht, Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering (D, E)</i>	1,0	0,6	0,01	0,00	0,00	0,00
<i>Bouwnijverheid (F)</i>	3,0	1,7	0,05	0,02	-0,02	0,04
<i>Groot- en detailhandel (G), Verschaffen van accommodatie en maaltijden (I)</i>	14,2	-0,6	-0,08	-0,03	0,00	-0,03
<i>Vervoer en opslag (H), Telecommunicatie (JB)</i>	6,9	-0,9	-0,07	0,03	-0,02	0,05
<i>Informatie en communicatie (JA+JC)</i>	3,2	1,8	0,06	0,02	0,01	0,01
<i>Financiële activiteiten en verzekeringen (K)</i>	8,9	-2,3	-0,21	-0,19	-0,03	-0,16
<i>Exploitatie van en handel in onroerend goed (L)</i>	0,8	1,1	0,01	0,00	0,00	-0,01
<i>Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten (M)</i>	11,0	3,1	0,33	0,05	0,02	0,03
<i>Administratieve en ondersteunende diensten (N)</i>	7,7	-0,8	-0,06	-0,06	0,00	-0,06
<i>Openbaar bestuur (O)</i>	17,6	0,3	0,05	0,08	-0,02	0,10
<i>Onderwijs (P)</i>	8,0	0,4	0,03	0,00	0,00	0,01
<i>Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (Q)</i>	9,2	1,9	0,17	-0,08	-0,07	-0,02
<i>Andere dienstverlenende activiteiten (R, S, T)</i>	5,2	-1,7	-0,09	-0,04	0,01	-0,04
Totaal	100,0	0,1	0,10	-0,11	0,03	-0,14

Bron: INR- berekeningen BISA
pp: procentpunt

• Werkgelegenheid

– De jongste gegevens van de gewestelijke boekhouding

Na een heel sterke groei in Brussel in 2011 (1,9 %), dynamischer dan op nationaal niveau (1,4 %), kende de binnenlandse werkgelegenheid een quasinulgroei in 2012, zowel op nationaal als op gewestelijk niveau (respectievelijk

0,2 % en 0,1 %), gevolg van de verslappening van de economische activiteit die half 2011 begon. In Brussel gaat het om de laagste groei van de werkgelegenheid sinds 2006, die werd gekenmerkt door een inkrimping met -1,1 %. Er werden in totaal iets meer dan 700 nettobanen gecreëerd in 2012, zodat de binnenlandse werkgelegenheid gestegen is tot 693 591 eenheden. Deze heel lichte toename is enkel toe te schrijven aan de zelfstandigen (4 %), het aantal werknemers is dit jaar immers gekrompen (-0,3 %).

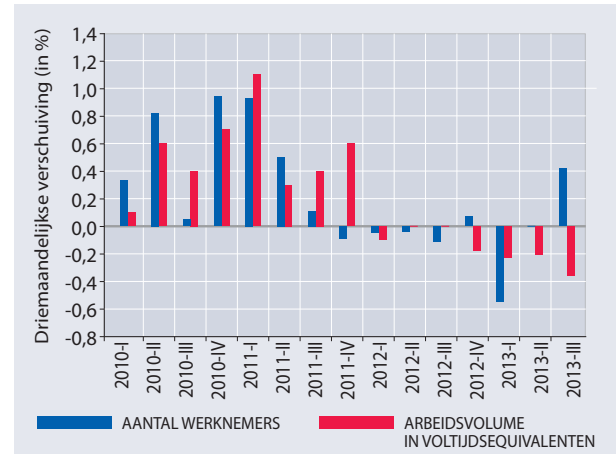
Het eerste deel van tabel 5 toont drie indicatoren waarmee de evolutie van de binnenlandse werkgelegenheid tussen 2011 en 2012 per activiteitstak kan worden geanalyseerd: de verdeling van de werkgelegenheid per activiteitstak in 2012, het groeipercentage van de werkgelegenheid in elk van deze takken tussen 2011 en 2012 en hun bijdrage tot de groei⁴⁶ van de Totaale werkgelegenheid over deze periode.

De nulgroei van de werkgelegenheid in Brussel verbergt uiteenlopende evoluties in functie van de bestudeerde tak. Sommige takken redden het ondanks de zwakke conjunctuur. Dat is vooral het geval voor de “Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten”, een van de belangrijkste takken in Brussel, die een groei van 3,1 % kende in 2012 (en op deze manier 0,3 pp bijdroeg tot de Totaale Brusselse werkgelegenheid), hoofdzakelijk dankzij het dynamisme van de zelfstandigen in de juridische, boekhoudkundige en beheeractiviteiten, alsook het dynamisme van de loontrekkenden in de tak “Onderzoek en Ontwikkeling”. Ook de tak “Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening” (1,9 % groei en een positieve bijdrage van 0,2 pp) heeft zich goed gehandhaafd, net als de takken “Informatie en communicatie” en “Bouwnijverheid” (die elk een bijdrage van 0,1 pp leverde).

Daartegenover staat een netto banenverlies, hoofdzakelijk in de tak “Financiële activiteiten en verzekeringen” (gekenmerkt door een groeipercentage van -2,3 % in 2012 en een negatieve bijdrage van -0,2 pp) alsook in de “Verwerkende nijverheid” die een inkrimping van -2,8 % kende (vooral in de kledingindustrie en de productie van elektrische uitrustingsgoederen). Het gewicht van deze laatste is echter relatief zwak in Brussel, zodat deze inkrimping minder impact had in termen van bijdrage tot de groei (-0,1 pp). Er is eveneens sprake van netto banenverlies in de takken “Activiteiten van de gezinnen” (inbegrepen in “Andere diensten” (-1,7 %)), “Vervoer en Telecommunicatie” (-0,9 %), “Administratieve en ondersteunende diensten” (-0,8 %), alsook in de tak “Handel” en “Horeca” (-0,6 %). Al deze takken hebben een negatieve bijdrage van 0,1 pp tot de groei van de werkgelegenheid geleverd. De inkrimping van de werkgelegenheid in de tak “Administratieve en ondersteunende diensten” is bijzonder opvallend omdat dit de afgelopen jaren een van de meest dynamische takken was op het vlak van werkgelegenheid (4 % gemiddeld tussen 2003 en 2011). Ze is hoofdzakelijk te verklaren door het verlies aan snelheid van de uitzendactiviteit.

De groei van de werkgelegenheid was niet veel dynamischer op nationaal niveau. In 2012 is er immers slechts een verschil van 0,1 pp ten voordele van het nationale niveau. Het tweede deel van tabel 5 maakt het mogelijk om dit lichte verschil inzake netto banencreatie⁴⁷ te verklaren. Het

GRAFIEK 25: Driemaandelijks evolutie van het aantal Brusselse werknemers en van het arbeidsvolume in voltijds equivalent (series gecorrigeerd voor seizoensinvloeden)

Bron: RSZ - berekeningen BISA

verschil is uitsluitend toe te schrijven aan een doeltreffendheidseffect, hoofdzakelijk van de tak “Financiële activiteiten en verzekeringen” en, in beduidend mindere mate, van de “Administratieve en ondersteunende diensten”. Het is trouwens zo dat het lichter gewicht van de tak “Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening” in Brussel in verhouding tot de rest van het land eveneens lichtjes in het nadeel van het Gewest is (zie structureffect in deze tak).

• Recente evolutie

We bezitten geen betrouwbare recente gegevens van de Brusselse interne werkgelegenheid dan deze van 2012. De analyse van de verschillende onrechtstreekse indicatoren waarover we beschikken, toont aan dat de Brusselse arbeidsmarkt, net als de economische activiteit, werd gekenmerkt door een evolutie met een “dubbel dieptepunt”: een herstelperiode voor de meeste indicatoren van de Brusselse arbeidsmarkt in 2010-2011, die in 2008-2009 in vrije val waren en die opnieuw allemaal gekrompen zijn in 2012-2013, in de greep van de nieuwe achteruitgang van de Brusselse economische activiteit. Hun val werd echter gestut in het tweede deel van het jaar 2013 en een licht herstel schijnt zich nu af te tekenen in een context van verbetering van de economische conjunctuur.

Een van de onrechtstreekse indicatoren die een beeld geven van de recente evoluties van de binnenlandse werkgelegenheid zijn de kwartaalgegevens van de RSZ betreffende de

⁴⁶ Zie glossarium.

⁴⁷ Zie glossarium voor meer uitleg over de methodologie die voor de shift-share-analyse wordt gebruikt.

bezoldigde werkgelegenheid op de woonplaats⁴⁸, geïllustreerd in grafiek 25. Laatstgenoemde vermeldt de kwartaalgroei van het aantal werknemers die in Brussel wonen en van het werkvolume in voltijds equivalent (VTE)⁴⁹, gecorrigeerd voor de seizoensverschillen.

De analyse van grafiek 25 leert ons dat de Brusselse arbeidsmarkt, net als de Belgische (zie hoofdstuk 1.3) de eerste aarzelande tekenen van een heel lichte heropleving toont met een positieve groei van het **aantal Brusselse werknemers** in het derde kwartaal 2013 op kwartaalbasis (+0,4 % op basis van de gegevens, gecorrigeerd voor de seizoensverschillen), na een stagnatie in het tweede kwartaal. Deze groei is sterker dan op nationaal niveau (+0,2 %) en volgt op zeven opeenvolgende kwartalen van nulgroei of negatieve groei van de bezoldigde werkgelegenheid op de woonplaats.

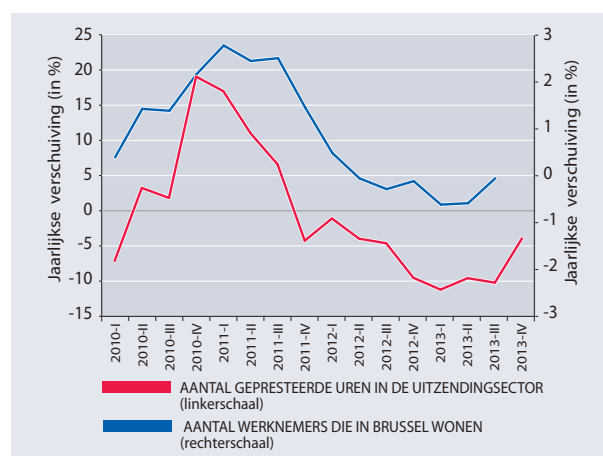
Het is echter pas de voorbode van een heropleving. Deze positieve evolutie is nog niet zichtbaar op jaarbasis (-0,1 %), omdat de stijging van de werkgelegenheid in dit kwartaal het verlies van de vorige kwartalen nog niet heeft gecompenseerd, hoewel de omvang van de inkrimping beduidend minder groot is dan deze van de twee vorige kwartalen (-0,6 % gemiddeld). Bovendien krimpt het **werkvolume in voltijds equivalent (VTE)** nog steeds, zowel op kwartaalbasis (-0,4 %) als op jaarbasis (-1,0 %).

Het aantal banen dat is ingenomen door Brusselaars kende een Totaale krimp van 0,8 % sinds het einde van het jaar 2011, tegenover 1,0 % op nationaal niveau. Deze inkrimping is lichtjes hoger dan deze die we in de eerste recessiefase van 2008-2009 hebben vastgesteld. Bovendien besloeg deze een kortere tijdsperiode (drie kwartalen tegenover zeven nu).

In termen van werkvolume is de daling daarentegen op dit moment kleiner dan tijdens de eerste recessiefase (-1,8 % tegenover -1,1 %). De ondernemingen reageren immers niet met arbeidsduurvermindering, maar met jobdestructie tijdens deze tweede vlag van verslapping en dit, om verschillende redenen. Zo is de recessie van de economische activiteit minder ernstig, maar is de financiële situatie van de ondernemingen minder stevig door de spreiding in de tijd van de crisis en haar gevolgen, de strengere voorwaarden voor tijdelijke werkloosheid⁵⁰ of nog de afloop van bepaalde tewerkstellingsmaatregelen, meer bepaald de Totaale verdwijning van de begunstigden van het systeem Activa Win-Win (NBB, 2013).

Gelet op de kwartaalresultaten van de nationale boekhouding voor de Belgische binnenlandse werkgelegenheid (zie hoofdstuk 1.3), zou ook het vierde kwartaal van het

GRAFIEK 26: Kwartaal-evolutie van het aantal in Brussel gepresteerde uren uitzendarbeid en het aantal Brusselse werknemers

Bron: Federgon, RSZ - berekeningen BLSA

jaar moeten worden gekenmerkt door een amper positief groeipercentage van het aantal Brusselse werknemers. De groei van de werkgelegenheid op nationaal niveau in dit laatste kwartaal is immers voor de helft te danken aan een stijging van het aantal werknemers die uitsluitend wordt gedragen door de dienstensector en in het bijzonder door de drie takken met het hoogste gewicht van de afgelopen jaren die voor de meeste werkgelegenheid in Brussel zorgden: “Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende diensten”, “Overheid en Onderwijs” en “Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening”. De tak “Gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende diensten” leverde in het laatste kwartaal op nationaal niveau een bijzonder grote bijdrage aan de groei van de nationale werkgelegenheid.

De stijging van de laatste twee kwartalen zal waarschijnlijk niet volstaan om het verlies van de afgelopen kwartalen te compenseren en het aantal Brusselse werknemers zou in 2013, in jaarlijkse gemiddelde, sterker krimpen dan in 2012.

Grafiek 26 toont een vergelijking tussen de evolutie op jaarbasis van het aantal Brusselse werknemers en het **aantal uren uitzendarbeid dat in Brussel gepresteerd wordt**. Deze indicator is een andere manier om de recente evoluties op de arbeidsmarkt te begrijpen. Hij biedt bijkomende informatie in vergelijking met deze van het aantal werknemers. De indicator is immers beschikbaar met een bijkomend kwartaal, is uiterst conjunctuurgevoelig en heeft een vooruitlopend karakter in vergelijking met de andere statistieken van de arbeidsmarkt (zie Conjunctuurbarome-

⁴⁸ Het betreft in feite het aantal werknemers onderworpen aan de sociale zekerheid, maar deze categorie benadert het aantal werknemers zeer nauwkeurig.

⁴⁹ Zie glossarium.

⁵⁰ Zie glossarium.

ter van oktober 2012). Aan de hand van grafiek 26 kunnen we vaststellen dat de keerpunten van de reeks betreffende de uitzendactiviteit systematisch een kwartaal vooruitlopen op deze van de statistiek van het aantal Brusselse werknemers.

Het vierde kwartaal 2013 werd gekenmerkt door een nieuwe daling van het aantal arbeidsuren uitzendactiviteit in Brussel, zowel op jaarbasis (-4 %) als op kwartaalbasis. Het gaat om het negende opeenvolgende kwartaal van inkrimping van de uitzendactiviteit in Brussel op jaarbasis. De daling van dit kwartaal is echter beduidend minder sterk dan deze van de vorige kwartalen (-10 % gemiddeld op de drie eerste kwartalen van het jaar). Het tragere inkrimpingstempo zou kunnen laten vermoeden dat er een dieptepunt werd bereikt op het einde van het jaar en dat een ommekeer zich aftekent. Een gevoel dat versterkt wordt door meerdere waarnemingen:

- In het laatste kwartaal van 2013 werd het aantal uren uitzendactiviteit die arbeiders in Brussel presteerden, gekenmerkt door een positief groeipercentage op kwartaalbasis (+0,5 %). Dit segment is echter veel conjunctuurgevoeliger dan dat van de bedienden en kent steeds als eerste een stijging bij heropleving van de uitzendactiviteit. En wordt meestal op de voet gevolgd door het segment van de bedienden (Federgon, 2014);
- Op nationaal niveau herstelde de uitzendactiviteit zich sinds het tweede kwartaal 2013 en stegen de uren uitzendactiviteit (lichtjes) gedurende de laatste drie kwartalen van het jaar op kwartaalbasis;
- De analyse van de jongste maandgegevens tonen eveneens een herstel van de uitzendactiviteit in de maanden de november en december in Brussel, met een licht positief groeipercentage op jaarbasis (rond 1 %).

De analyse van de cijfers in absolute termen van het aantal arbeidsuren, die hier niet grafisch worden weergegeven, toont echter aan dat de uitzendactiviteit in Brussel hard werd getroffen door de tweede recessiefase, terwijl ze zich nog niet volledig hersteld had van de eerste. Ondanks het herstel dat de indicator in het jaar 2010 kende, schommelt de uitzendactiviteit vandaag onder het laagste punt dat in de loop van de economische crisis van 2009 werd bereikt. De uitzendactiviteit voor België werd minder hard getroffen door de tweede recessiefase en is nooit meer gezakt tot het peil dat werd bereikt in 2009. De daling voor België heeft zich echter plots en veel sterker ingezet dan in Brussel, zodat de uitzendactiviteit sinds het begin van de crisis in 2008 met gelijke tred gedaald is op nationaal en gewestelijk niveau, met respectievelijk 19,6 % en 21,0 %.

- Vooruitzichten

De analyse van de statistieken van de bezoldigde werkgelegenheid op de woonplaats in Brussel, gekoppeld aan deze van de gewestelijke kwartaalindicator van de uitzendactiviteit toont aan dat de situatie op de arbeidsmarkt niet is blijven verslechteren tijdens de tweede helft van het jaar 2013, zoals aangekondigd bij de publicatie van de jongste Conjunctuurbarometer, maar dat er ook geen sprake is van een duidelijke heropleving. Na een stabilisatie in 2012 zal de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid er niet in slagen om een inkrimping van het jaarlijkse gemiddelde te vermijden in 2013, hoewel de Brusselse economische activiteit in deze tweede verslappingsfase minder sterk achteruit is gegaan dan tijdens de eerste. Ter herinnering, bij de eerste recessiefase van de economische activiteit kende de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid als enige geen inkrimping. Een deel van de verklaring schuilt in het feit dat de ondernemingen in deze tweede recessiefase niet reageerden met arbeidsduurvermindering, maar met jobdestructie, zoals hoger uitgelegd. Dezelfde waarneming kan trouwens worden gedaan op nationaal niveau, waarvoor de statistieken al gepubliceerd werden voor 2013 en die aantoonen dat de inkrimping van de werkgelegenheid dit jaar lichtjes groter was (-0,3 %) dan in 2009 (-0,2 %).

Een recente studie over de nationale situatie van Dynam-Belgium (2013) voegt daar een tweede verklaring aan toe, namelijk een verschil in dynamiek qua werkgelegenheid tijdens de twee crisisperiodes. De evolutie van de Totaale werkgelegenheid is immers het nettoresultaat van de oprichtingen en verdwijningen. De eerste periode van de crisis, in 2008-2009, werd ondanks alles gekenmerkt door jobcreatie, wat het verdwijnen van banen gedeeltelijk compenseerde. In 2012-2013 stellen we daarentegen een sterke inkrimping van de jobcreatie vast, in combinatie met een jobdestructie die bijna even hoog is als in 2008-2009. Een analyse per tak deelt ons meer bepaald mee dat weinigen onder hen gespaard blijven tijdens de tweede verslappingsfase en dat sommigen de gewestelijke werkgelegenheid hierdoor niet langer konden ondersteunen, zoals de tak "Overheid en Onderwijs". De studie geeft ook een derde verklaring voor de inkrimping van de Totaale werkgelegenheid, namelijk het feit dat werknemers die de onderneming verlaten of op pensioen gaan, niet vervangen worden.

Hoewel we geen inkrimping van de werkgelegenheid verwachten in 2014, is de kans klein dat zijn evolutie heel dynamisch zal zijn in de eerstvolgende maanden en dit, om verschillende redenen. De eerste is dat de groei van de Brusselse economische activiteit waarschijnlijk heel zwak zal zijn in 2014, en er dus weinig aanwervingen zullen zijn.

De tweede is dat de ondernemingen bij een heropleving voorrang zullen geven aan verhoogde productiviteit en een stijging van de arbeidsduur. Deze laatste bevindt zich immers nog sterk onder het niveau van voor de crisis. Vol-

gens de Nationale Bank van België zullen ze waarschijnlijk pas daarna overgaan tot jobcreatie zelf (NBB, 2013).

Volgens de jongste vooruitzichten van het Federaal Planbureau (FPB) van februari 2014 zal de groei van de werkgelegenheid, alleen al op nationaal niveau, extreem zwak zijn. Deze vooruitzichten werden trouwens naar beneden toe herzien sinds zijn laatste publicatie van september 2013. Terwijl het FPB oorspronkelijk 18 700 jobcreaties verwachtte, denkt het nu eerder aan een creatie van 13 000 posten op nationaal niveau (zie hoofdstuk 1.3).

Deze indruk van een zwakke groei van de werkgelegenheid voor 2014 wordt bekrachtigd door de resultaten van de maandelijkse enquêtes van de ondernemingen.

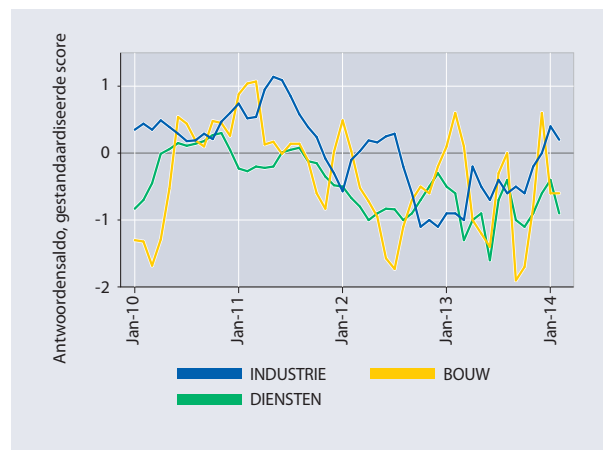
De conjunctuurenquêtes van de NBB⁵¹ bevatten specifieke vragen met betrekking tot de **werkgelegenheidsvooruitzichten voor de drie komende maanden** in de sectoren van de industrie, de bouw en de diensten aan de ondernemingen in Brussel. De antwoorden op deze vragen verschaffen ons kwalitatieve aanwijzingen met betrekking tot de vermoedelijke evoluties van de aanwervingen in Brussel. De resultaten worden weergegeven in grafiek 27.

De Brusselse ondernemingen staan nog heel huiverig tegenover aanwervingen, meer bepaald ten gevolge van het recente en heel gematigde karakter van de heropleving van de economische activiteit. Weinigen onder hen overwegen aanwervingen in de eerstvolgende maanden.

We kunnen meer specifiek stellen dat de ondernemers nu al bijna twee jaar pessimistisch zijn betreffende de toekomstige aanwervingen in de tak diensten aan de ondernemingen, een belangrijke sector qua werkgelegenheid in Brussel. De indicator die deze vertegenwoordigt, stagneert immer op historisch lage niveaus sinds april 2012, hoewel er regelmatig heroplevingen zijn, die zich echter nooit tot een echte ommekeer hebben ontpopt. De indicator van deze tak was nog heel volatiel voor de laatste zes maanden om vervolgens opnieuw ver onder zijn langetermijngemiddelde te zakken in februari 2014. We kunnen gelijkaardige conclusies trekken voor de sector van de bouwnijverheid, waarvan de curve heel sterk blijft schommelen van een van de laagste waarden ooit in september 2013 tot een eerder hoge waarde in december van datzelfde jaar, om vervolgens weer te dalen begin 2014.

Enkel de sector van de “Verwerkende nijverheid” toont een bepaalde dosis optimisme. Steeds meer ondernemers uit de industriële sector overwegen aanwervingen in de eerstvolgende maanden. De curve die deze tak vertegenwoordigt, stijgt nu iets meer dan een jaar langzaam aan en overschreed zijn langetermijngemiddelde op het einde van het jaar 2013. De moraal daalde echter lichtjes in februari 2014, wat niet meer gebeurd was sinds juni 2013.

GRAFIEK 27: Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelden)

Bron: NBB - BISA berekeningen

– Werkloosheid

Na een stagnatiefase die samenviel met de heropleving van de werkgelegenheid na een lichte en korte heropleving van de economische activiteit in 2010-2011, steeg het aantal **niet-werkende werkzoekenden (NWWZ)**⁵² opnieuw sinds de zomer 2011. Tussen juni 2011 en februari 2014 steeg het aantal werklozen met 5,0 % (op basis van de gegevens, gecorrigeerd voor de seizoensverschillen).

De analyse van de conjunctuurcyclus van de reeks toont ons echter dat deze toename gebeurde tijdens een positieve conjunctuurfase (groen deel in grafiek 28). Na de piek half 2010 naderde de cyclische component van de werkloosheid immers geleidelijk zijn langetermijntendens om er vervolgens onder te zakken in de lente 2012, wat betekent dat het groeipercentage van de werkloosheid lager is dan zijn langetermijngemiddelde in deze laatste maanden (1,3 % gemiddeld tegenover 2,1 % voor de langetermijntendens op jaarbasis in 2012-2013).

We moeten inderdaad vaststellen dat de werkloosheid wel groeit, maar dat deze ver onder het groeipercentage blijft dat de Brusselse werkloosheid op het hoogtepunt van de crisis kende met een toename van meer dan 20 % tussen mei 2008 en september 2010. Het is bovendien een minder sterke toename dan deze die het aantal werkzoekenden in het Vlaams en Waals Gewest vandaag kennen. Hun statistische reeksen kennen een negatieve conjunctuur en een conjunctuurcyclus die sneller groeit dan de tendens (respectievelijk 7,0 % en 3,5 % in Vlaanderen en 1,5 % en 0,0 % in Wallonië op dezelfde periode, 2012-2013).

⁵¹ Zie glossarium.

⁵² Zie glossarium.

Sinds de publicatie van de jongste Conjunctuurbarometer werd er een dieptepunt bereikt en de cyclus nadert zijn langetermijntendens steeds meer en meer en toont hierbij een groeipercentage op jaarbasis dat hoger is dan deze laatste sinds het begin van het jaar 2014. De omvang van de verbetering zal uiteindelijk heel zwak geweest zijn in vergelijking met vorige positieve conjunctuurfases.

Volgens de jongste gegevens betreffende februari 2014 zouden er in totaal 111 182 NWWZ zijn. Dit is een heel sterke toename met 3,0 %⁵³ (of 3 289 werklozen meer) in vergelijking met februari 2013.

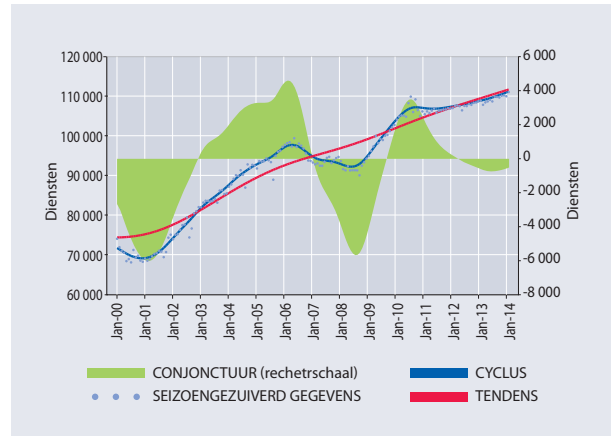
Deze heel sterke groei van het aantal niet-werkende werkzoekenden in het begin van het jaar wordt gedeeltelijk verklaard door de nieuwe recessie die het Gewest in 2012-2013 getroffen heeft en de lage jobcreatie, lees jobdestructie die daaruit voortgevloeid is, maar eveneens door een toename van het aantal inschrijvingen van werkzoekenden van Bulgaarse en Roemeense nationaliteit die sinds 1 januari 2014 gebruik maken van het vrij verkeer van werknemers binnen de Europese Unie, dat hen meer bepaald ontslaat van de plicht om vooraf een werkvergunning aan te vragen. Actiris registreerde inderdaad zowat 1 300 Bulgaarse en Roemeense ingezetenen sinds de maand januari, waardoor het aantal NWWZ voor deze nationaliteiten gewoon verdubbelde in vergelijking met het jaar voordien. Zonder deze groep zou het aantal NWWZ met 1,9 % op jaarbasis gestegen zijn in plaats van met de nu vastgestelde 3,0 %. Nog steeds volgens het dienst voor arbeidsbemiddeling zou het gaan om personen die al in Brussel gevestigd waren (Actiris, februari 2014).

De Conjunctuurbarometer volgt de evoluties van de werkloosheid van de jongeren en de laaggeschoolden op de voet omdat Brussel wordt gekenmerkt door een hoger aandeel van deze specifieke categorieën, die moeilijkheden kunnen ondervinden om zich op de arbeidsmarkt te integreren.

De grafieken 29 en 30 geven de **bijdragen tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ** van de verschillende categorieën werklozen **per leeftijdsklasse en kwalificatieniveau** weer. De analyse heeft hoofdzakelijk betrekking op de gegevens die verschenen zijn sinds de publicatie van de Conjunctuurbarometer van oktober, te weten deze van het vierde kwartaal 2013 en de gegevens voor januari en februari 2014.

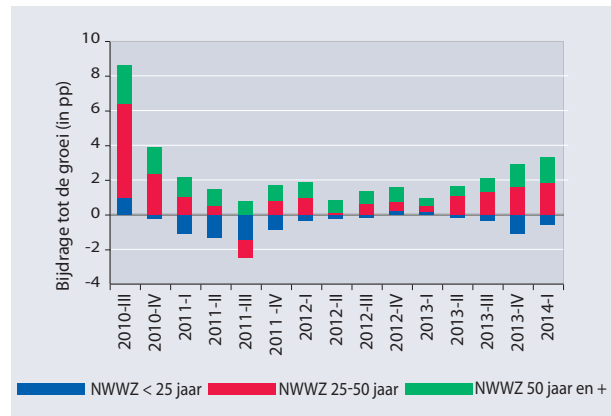
De situatie evolueerde niet veel sinds de publicatie van de Conjunctuurbarometer van oktober 2013. Grafiek 29 toont meer bepaald dat de sterke groei van de werkloosheid op jaarbasis in de bestudeerde periode (de sterkste stijgingen die werden geregistreerd sinds de tweede helft van 2010) zich hoofdzakelijk voordoet bij werklozen van 25 tot 50 jaar en, in mindere mate, bij werklozen van meer dan 50 jaar.

GRAFIEK 28: **Evolutie van het aantal NWWZ's in Brussel, 2000 – 2014**

Bron: Actiris - berekeningen BISA

GRAFIEK 29: **Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per leeftijdsklasse**

Wat het eerste kwartaal van 2014 betreft, gaat het om voorlopige gegevens, aangezien ze maar twee maanden beslaan, januari en februari

Bron: Actiris - berekeningen BISA

De hoge bijdrage van de werklozen van meer dan 50 jaar tot de groei van de werkloosheid wordt gedeeltelijk verklaard door het feit dat ondernemingen vaak de oudste werknemers ontslaan in tijden van crisis, omdat de kostenverlaging in dit geval veel hoger is, zoals we reeds opmerkten in vorige edities van de Conjunctuurbarometer. Eens werkloos ondervindt deze categorie heel veel moeite om opnieuw een job te vinden. Toch is de positieve bijdrage van de werklozen van meer dan 50 jaar nu al vier kwartalen proportioneel minder groot dan in het verleden. Dit wordt verklaard door de progressieve verdwijning sinds het begin van het jaar 2011 van de impact van de wetwijziging die in juli 2002 werd doorgevoerd om de activiteit van werknemers van 50 jaar of meer te verhogen door de vrijstelling van inschrijving als werkzoekende te schrappen.

⁵³ Een dergelijke groei op jaarbasis werd niet meer vastgesteld sinds december 2010.

We stellen daarentegen een negatieve bijdrage van de werklozen van minder dan 25 jaar in de bestudeerde periode (oktober 2013-februari 2014) die bovendien proportioneel groter is dan de twee vorige kwartalen). Hun aantal is immers nog gedaald met 1 % sinds de publicatie van de jongste Conjunctuurbarometer van oktober 2013 en met 4 % tussen de maanden februari van het jaar voordien en van dit jaar. Na een lichte instorting tijdens de tweede recessiefase van 2012, ten gevolge van hun sterke gevoeligheid voor conjunctuurschommelingen, tekent het aantal werklozen van minder dan 25 jaar opnieuw een daling op sinds het begin van het jaar 2013 en bevindt zich sinds de zomer opnieuw in een positieve conjunctuurfase.

Het is zo dat de langetermijntendens van deze statistiek naar beneden toe georiënteerd is sinds 2006, meer bepaald ten gevolge van de verschillende voorzieningen die het Gewest heeft ingevoerd, zoals meer bepaald de voorziening "Constructie van Beroepsproject" (CBP), dat van kracht geworden is in 2010. De systematische begeleiding is bedoeld voor schoolverlaters en de intensiteit schommelt in functie van het kwalificatieniveau van de jongere.

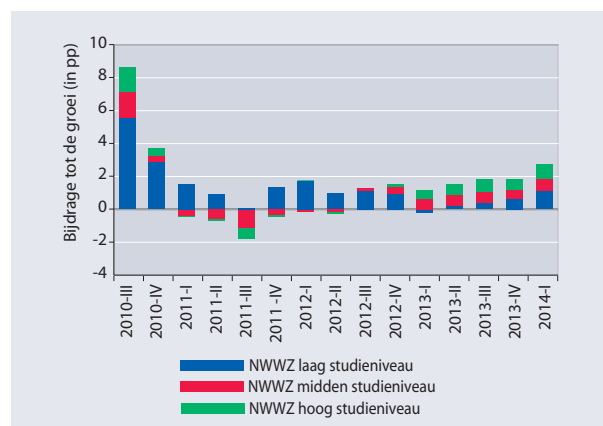
Het aantal jonge werklozen zal in de eerstvolgende maanden waarschijnlijk blijven afnemen, meer bepaald ten gevolge van de hervorming van het stelsel van wachtuitkeringen voor jonge schoolverlaters, die nu beroepsinschakelingsuitkeringen worden genoemd. Het nieuwe stelsel voorziet een intensievere begeleiding, maar ook een strengere controle op het actief werk zoeken en de beperking in de tijd van de inschakelingsuitkering en de eerste gevolgen zouden voelbaar moeten zijn in 2015. Het gevolg is dat een deel van de beoogde bevolking de arbeidsmarkt zal moeten verlaten of op zijn minst niet langer als werkzoekende geregistreerd zal zijn.

De stijging van de werkloosheid op jaarbasis die werd waargenomen tussen oktober 2013 en februari 2014 is daarentegen toe te schrijven aan alle kwalificatieniveaus (grafiek 30). Deze laatste twee kwartalen worden gekenmerkt door een steeds hogere bijdrage van laaggeschoolde werklozen in vergelijking met dat wat tijdens de vorige kwartalen kon worden waargenomen.

– Vooruitzichten

Hoewel de evolutie van het aantal werklozen zich nog steeds in een licht positieve conjunctuurfase bevindt, nadert de conjunctuurcyclus van de werkloosheid langzaam zijn langetermijntendens, met steeds hogere groeipercentages. De kans is groot dat de conjunctuurcyclus van de werkloosheid opnieuw zijn langetermijntendens overschrijft tegen de publicatie van de volgende Conjunctuurbarometer in oktober 2014. De heropleving van de economische activiteit verloopt immers heel traag en de jobcreatie zou laag zijn in 2014, terwijl de actieve bevolking sterk blijft stijgen. We verwachten ons in de eerstvolgende maanden

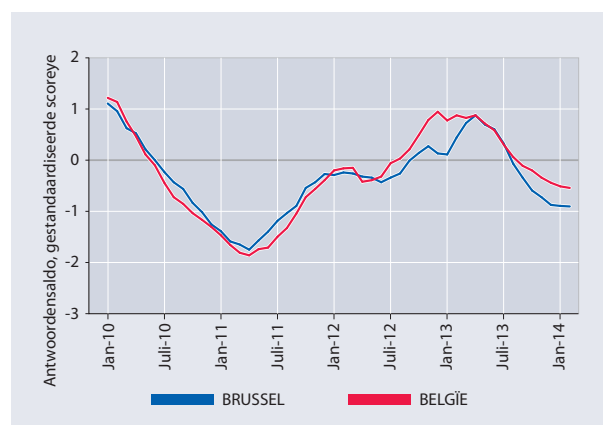
GRAFIEK 30: Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per studieniveau

Wat het eerste kwartaal van 2014 betreft, gaat het om voorlopige gegevens, aangezien ze maar twee maanden beslaan, januari en februari

Bron: Actiris - berekeningen BISA

GRAFIEK 31: Evolutie van de werkloosheid tijdens de komende twaalf maanden volgens de enquête onder consumenten (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelde)

Bron: NBB - berekeningen BISA

bovendien aan heel wat inschrijvingen van Roemeense en Bulgaarse werkzoekenden, nu het vrij verkeer van inwoners van deze landen is ingevoerd.

De situatie zou echter niet dramatisch verslechteren omdat de economische activiteit stilaan verbetert en de werkgelegenheid niet meer zou moeten krimpen. Dit gevoel wordt bevestigd door **de opinie van de Brusselse gezinnen over de toekomstige evolutie van de werkloosheid** voor de volgende twaalf maanden⁵⁴.

Zowel de Belgische als de Brusselse gezinnen zijn steeds optimistischer op dit vlak (grafiek 31). Na een ommekeer in mei 2013 zijn de nationale en gewestelijke curves sinds augustus 2013 inderdaad gedaald onder hun langetermijngemiddelde en ze blijven dalen. De Brusselse curve staat

⁵⁴ Zie glossarium: enquête NBB bij de consumenten.

opnieuw op een niveau dat niet meer bereikt was sinds september 2011. Steeds meer gezinnen denken dus dat de werkloosheid zal dalen in de eerstvolgende maanden, hoewel er een drempel bereikt schijnt te zijn sinds drie maanden. Dit verhoogde vertrouwen van de consumenten wat de werkloosheid betreft, gaat samen met een groter optimisme wat betreft de toekomstige economische situatie van België en is waarschijnlijk te danken aan de publicatie van de vooruitzichten van een geleidelijke heropleving van de economische activiteit die doet veronderstellen dat we de recessiefasen nu achter ons gelaten hebben.

Het valt op dat de langetermijntendens van de werkloosheid nu al in twee Conjunctuurbarometers lichtjes naar beneden toe werd herzien. We kunnen aannemen dat deze beweging zich zal voortzetten in de eerstvolgende maanden en onder de lat van 2 % zal zakken, wat niet meer gebeurd is sinds de jaren 2000. Deze daling wordt meer bepaald verklaard door de groeivertraging van de bevolking op actieve leeftijd, hoewel deze nog ver boven deze van de twee andere Gewesten uitstijgt. Dit groeipercentage bedroeg gemiddeld 2,0 % tussen 2006 en 2012, terwijl we voor de periode 2013 -2018 een gemiddelde groei van 1,3 % verwachten.

Glossarium

• Bijdrage aan de groei (in pp)

Bijdrage aan de groei van een component C tot een Totaale waarde A wordt gedefinieerd als het product van het groeipercentage van deze component en zijn gewicht in de Totaale waarde van de vorige periode.

De formule voor de bijdrage aan de groei van een component C op de Totaale waarde A op tijdstip t is

$$\frac{V - \mu}{\sigma}$$

Het resultaat wordt uitgedrukt in procentpunten.

• Binnenlandse werkgelegenheid

De binnenlandse tewerkstelling betreft het aantal effectieve jobs die gegenereerd worden door de economische activiteit in het Gewest, ongeacht of die door Brusselaars worden ingenomen. De statistieken over de interne werkgelegenheid die in deze Barometer worden gebruikt zijn afkomstig van gegevens van de regionale boekhoudingen. Ze omvatten niet de personeelsleden van internationale instellingen, die als extraterritoriaal worden beschouwd.

Niet te verwarren met de actieve werkende bevolking van een gewest waartoe alle werknemers behoren die in dat gewest wonen.

• Conjunctuurenquête van de BNB

De NBB houdt maandelijks bij een panel bedrijfsleiders een kwalitatieve conjunctuurenquête naar hun appreciatie van de huidige en toekomstige economische toestand. Deze enquête omvat heel gevarieerde vragen zoals hun beoordeling van hun voorraden en orderboeken, de evolutie hiervan en hun vooruitzichten op het vlak van tewerkstelling en de evolutie van de vraag. De berekening van elk van deze reeksen is in hoofdzaak gebaseerd op de som van de saldi van de antwoorden (verschil tussen het percentage deelnemers dat een verhoging heeft opgegeven en het percentage dat een daling heeft opgegeven). Sinds 1 januari 2007 werd de omvang van het staal betreffende het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vergroot om beter verslag uit te brengen over de toestand in de hoofdstad.

• Consumentenenquête van de BNB

De NBB doet elke maand, voor rekening van de Europese Commissie, een vertrouwensenquête bij consumenten, die als doel heeft om een nationale vertrouwensindex op te stellen gebaseerd op deze resultaten. Deze enquête ondervraagt de huishoudens over hun perceptie van het economische klimaat en hun persoonlijke spaar- en uitgavenintenties. Meer specifiek worden in dat opinieonderzoek 5 thema's behandeld: de algemene economische situatie, de persoonlijke financiële situatie, het spaarvermogen, de voornemens inzake aankoop van duurzame consumptiegoederen en de voornemens inzake aankoop/bouw of verbetering van de woning. De samenvattende indicator van het gezinsvertrouwen wordt vervolgens berekend enerzijds op grond van de resterende antwoorden die betrekking hebben op de perceptie van de consumenten in de loop van de volgende twaalf maanden van de economische situatie en de werkloosheid in Brussel, en anderzijds op basis van de financiële situatie en het spaarvermogen van het gezin tijdens de volgende twaalf maanden.

• Driemaandelijke verschuiving (in %)

Een evolutie op kwartaalbasis vergelijkt de waarde van een grootte met een tussenpoos van een kwartaal. Zo wordt driemaandelijke verschuiving van een variabele X tijdens een kwartaal T berekend volgens de volgende formule:

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-1}}{X_{T-1}}$$

• Evolutie in volume/evolutie en waarde

“Om de reële evolutie van de economische activiteit (productie, consumptie, ...) vast te stellen, is het noodzakelijk rekening te houden met de gevolgen van de inflatie. Bijgevolg maakt men een onderscheid tussen de evoluties tegen gangbare prijzen (zonder correctie voor de gevolgen van de inflatie) en de evoluties tegen constante prijzen (met correctie voor de gevolgen van de inflatie). In het eerste geval betreft het een evolutie in waarde en in het tweede een evolutie in volume” (Bron: INSEE).

• **Geavanceerde productiediensten**

Dit zijn diensten aan ondernemingen met een sterke kenniscomponent, die niet enkel innoverend zijn, maar ook een fundamentele rol spelen in het innovatievermogen van het productieapparaat van de ontwikkelde regionale economieën (Antonelli, 1999; Miles, 1995; Den Hertog en Bilderbeek, 1998). Het gaat praktisch gezien in het kader van de conjuncturele analyse van de Barometer in het algemeen om financiële activiteiten, gespecialiseerde en administratieve activiteiten, activiteiten in verband met informatie en communicatie, alsook vastgoedactiviteiten.

• **Gestandaardiseerde score**

Een variabele standaardiseren betekent de verwachting aftrekken van elk van de oorspronkelijke waarden en al deze waarden delen door zijn standaarddeviatie. Of μ van verwachting en σ van de standaarddeviatie van de waarden van een willekeurige variabele. Het standaardiseren van een van deze waarden V betekent dus het berekenen van:

$$\frac{V - \mu}{\sigma}$$

Het resultaat hiervan zijn gegevens, los van de gekozen eenheid of schaal, maar ook variabelen met hetzelfde gemiddelde en dezelfde spreiding. De schommelingen kunnen nu gemakkelijker vergeleken worden.

• **Jaarlijkse verschuiving (in %)**

Een evolutie op jaarbasis vergelijkt de waarde van een grootheid op twee data die één jaar van elkaar gescheiden zijn. Zo wordt op basis van driemaandelijke gegevens de jaarlijkse verschuiving van een variabele X tijdens een gegeven kwartaal berekend volgens de volgende formule:

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-4}}{X_{T-4}}$$

• **Kettingeuro's**

“Middel om bij de berekening van diverse economische aggregaten (zoals bijvoorbeeld het bbp, de investeringen, de consumptie door gezinnen...) de volumegroei te bepalen en het effect van prijsveranderingen te elimineren...” (Bron: Glossarium BNB).

• **Niet-werkende werkzoekende (NWWZ)**

Personen zonder bezoldigde baan die als werkzoekenden zijn ingeschreven bij een openbare tewerkstellingsdienst (Bron: Actiris).

• **Ommekeerindicator**

De conjunctuurommekeerindicator heeft tot doel de keerpunten in de cyclus van de economische activiteit op te sporen zodra zij zich voordoen, ondanks de vertraging waarmee de officiële bbp-cijfers worden bekendgemaakt (18 maanden voor de regionale reeksen).

Daartoe wordt de ommekeerindicator opgebouwd als een indicator die de informatie samenvat die vervat is in de vertrouwensenquête bij de Brusselse ondernemingen.

• **Opheffing van ondernemingen**

Aantal aan de btw onderworpen ondernemingen die deze hoedanigheid verloren tijdens de beschouwde periode.

• **Oprichtingspercentage van ondernemingen**

Het oprichtingspercentage van ondernemingen is de verhouding tussen enerzijds het aantal nieuwe btw-plichtigen en de opnieuw btw-plichtige ondernemingen en anderzijds het gemiddelde aantal actieve ondernemingen die tijdens de beschouwde periode btw-plichtig zijn.

• **Percentage faillissementen**

Het percentage faillissementen is de verhouding tussen het aantal faillissementen en het gemiddelde aantal actieve, aan de BTW onderworpen ondernemingen in die periode.

• **Procentpunt (pp)**

Het procentpunt is de eenheid van het absolute verschil tussen twee in procenten uitgedrukte cijfers. Tussen een werkloosheidspercentage van 12,3 % het ene jaar en van 15,6 % het andere jaar is het verschil zodoende 3,4 procentpunten.

• Stopzettingspercentage van ondernemingen

Het stopzettingspercentage van ondernemingen is de verhouding tussen enerzijds het aantal stopzettingen van btw-plichtige ondernemingen en anderzijds het gemiddelde aantal actieve ondernemingen die tijdens de beschouwde periode btw-plichtig zijn.

• Synthetische conjunctuurindicator

De synthetische conjunctuurindicator verschaft algemene maandelijkse kwantitatieve informatie over het zakenklimaat in het gewest zoals dat wordt ingeschat door de Brusselse ondernemingen.

Daarom wordt deze indicator opgebouwd op basis van het antwoordensaldo van alle vragen die worden gesteld in het kader van de conjunctuurenquête die maandelijks wordt gehouden bij de Brusselse ondernemingen.

• Tijdelijke werkloosheid

Tijdelijke werkloosheid laat een onderneming toe om de werkprestaties van zijn werknemers tijdelijk te verminderen of op te schorten om economische redenen of omwille van technische storingen of het slecht weer. In dat geval kan de werknemer aanspraak maken op een werkloosheidsuitkering van de RVA. Terwijl vroeger enkel de arbeiders in aanmerking kwamen voor het tijdelijke werkloosheidsstelsel om economische redenen, werd het systeem in de lente 2009 uitgebreid tot de bedienden. (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2013).

• Uitstaande kredieten

Totaal bedrag van de kredieten die tot nu toe door de Belgische bankinstellingen zijn verstrekt aan de niet-financiële ondernemingen en waarvan de termijn nog niet is vervallen.

• Voltijds equivalent (VTE)

Voltijds equivalent is een meeteenheid voor het vergelijken van statistieken over de werkgelegenheid, ondanks de verschillen in gewerkte uren. Het wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal gewerkte uren van een individu en het gemiddeld aantal gewerkte uren door een voltijdse werknemer. Bijvoorbeeld, een full-time werknemer (40 uur per week) is een VTE, terwijl een persoon die deeltijds 20 uur per week werkt, overeenkomt met 0,5 VTE. Het aantal werknemers van een bedrijf, van een sector of van een land kan worden samengevat en uitgedrukt in voltijdse equivalenten. (Bron: Eurostat)

• Werkloosheidspercentage in de zin van het Internationaal Arbeidsbureau

Het werkloosheidspercentage vertegenwoordigt het percentage werklozen op de actieve bevolking volgens de definitie van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). De actieve bevolking vertegenwoordigt het Totaale aantal personen die een baan hebben of werkloos zijn. De werklozen zijn personen tussen 15 en 74 jaar, die:

- geen werk hebben in de beschouwde periode,
- beschikbaar zijn om te werken binnen de twee volgende weken,
- de afgelopen vier weken actief op zoek gegaan zijn naar werk of die werk gevonden hebben dat ze binnen de drie volgende maanden beginnen (Bron: Eurostat).

Referenties

-
- Actiris (2014), “Lichte stijging op jaarbasis van de algemene werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest en verdere daling van de jeugdwerkloosheid”, Perscommuniqué van 4 maart 2014.
-
- Nationale Bank van België (2013), “Economische projecties voor België – Najaar 2013”, Economisch tijdschrift – December 2013, Nationale Bank van België.
-
- Europese Centrale Bank (13 maart 2014), “Monthly Bulletin, March 2014”, Europese Centrale Bank.
-
- Nationale Bank van België (4 maart 2014), “Kwartaalaggregaten - Persbericht”, INR, Nationale Bank van België.
-
- Nationale Bank van België (17 januari 2014), “Regionale rekeningen – 2003 – 2012”, INR, Nationale Bank van België.
-
- Bulté S. en Struyven L. (2013), “De Belgische arbeidsmarkt na 5 jaar crisis: nooit eerder werden minder nieuwe jobs gecreëerd”, DynamBelgium, December 2013.
-
- Federaal Planbureau (13 maart 2014), “Economische begroting – economische vooruitzichten 2014”, Federaal Planbureau.
-
- Federaal Planbureau (2014), “De Belgische economische groei zou uitkomen op 1,4 % in 2014”, Perscommuniqué van 12 februari 2014.
-
- Europese Commissie (25 februari 2014), “Perscommuniqué: Winterprognose 2014”, Europese Commissie
-
- Eurostat (5 maart 2014), “Le PIB de la zone euro en hausse de 0,3% et celui de l’UE28 en hausse de 0,4%” – Perscommuniqué 34/2014, euroindicatoren, Eurostat.
-
- Federgon (2013), “Kwartaalrapport Q3/2013”, Federgon.
-
- Federgon (2013), “Kwartaalrapport Q4/2013”, Federgon.
-
- Internationaal Monetair Fonds (21 januari 2014), “Perspectives de l’économie mondiale”, IMF.
-
- Graydon (december 2013), “Evoluties van het bedrijvenlandschap in 2013”, Graydon Belgium.
-
- Institut de Recherches Economiques et Sociales (januari 2014), “Analyses économiques et prévisions”, IRES, UCL.
-
- Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2013), “Evolutie van de Brusselse arbeidsmarkt – Maandverslag – Januari 2013”, Actiris.
-
- Observatorium voor krediet aan niet-financiële vennootschappen (februari 2014), “Evolutie van de kredieten aan ondernemingen in het vierde kwartaal 2013”, Nationale Bank van België.
-
- Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (2013), Overheidsinstelling voor sociale zekerheid, “Snelle ramingen van de tewerkstelling voor het tweede kwartaal 2013”, RSZ.
-
- Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (2013), Overheidsinstelling voor sociale zekerheid, “Snelle ramingen van de tewerkstelling voor het derde kwartaal 2013”, RSZ.

Lijst van tabellen

TABEL 1:	Internationale vooruitzichten, 2012-2014	5
TABEL 2:	Kerncijfers voor België	9
TABEL 3:	Evolutie van de toegevoegde waarde naar volume in de belangrijkste activiteitstakken in 2012	12
TABEL 4:	Structuur van de toegevoegde waarde in 2012, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tegen lopende prijzen	14
TABEL 5:	Evolutie van de Brusselse interne werkgelegenheid in de voornaamste activiteitstakken in 2012	25

Lijst van grafieken

GRAFIEK 1:	Wereldhandel en industriële productie, 2012 - 2013	6
GRAFIEK 2:	Prijs van de ruwe olie en wisselkoers van de US dollar tegenover de euro	8
GRAFIEK 3:	Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, eurozone, 2009-2014 (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	8
GRAFIEK 4:	Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, België, 2009-2014 (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	11
GRAFIEK 5:	Synthetische conjunctuurindicator (op basis van gestandaardiseerde gegevens)	14
GRAFIEK 6:	Conjunctuorummekeerindicator	15
GRAFIEK 7:	Conjuncturele evolutie van de nationale productie-index, Industrie (2000=100)	16
GRAFIEK 8:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Industrie, BHG (miljoen euro)	16
GRAFIEK 9:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Bouw, BHG (miljoen euro)	17
GRAFIEK 10:	Evaluatie van de orderboekjes in de bouw, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)	17
GRAFIEK 11:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Vervoer en Opslag, BHG (miljoen euro)	17
GRAFIEK 12:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Groothandel, BHG (miljoen euro)	18
GRAFIEK 13:	Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)	18
GRAFIEK 14:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Vastgoed, Information en Communicatie, BHG (miljoen euro)	18
GRAFIEK 15:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Vastgoed, Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten; Administratieve en ondersteunende diensten, BHG (miljoen euro)	19
GRAFIEK 16:	Activiteitsvooruitzichten bij de diensten, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	19
GRAFIEK 17:	Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen, België (miljoen euro)	20
GRAFIEK 18:	Referentierentevoet voor de bankbemiddelingsmarge	20
GRAFIEK 19:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Kleinhandel, BHG (miljoen euro)	20
GRAFIEK 20:	Vooruitzichten inzake belangrijke aankopen van de Brusselse gezinnen (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde)	21
GRAFIEK 21:	Aantal actieve ondernemingen, 2010-2013	21
GRAFIEK 22:	Conjuncturele evolutie van de bedrijfsoprichtingen, BHG	22
GRAFIEK 23:	Conjuncturele evolutie van de bedrijfsstopzettingen, BHG	22
GRAFIEK 24:	Conjuncturele evolutie van de faillissementen, BHG	23
GRAFIEK 25:	Driemaandelijke evolutie van het aantal Brusselse werknemers en van het arbeidsvolume in voltijds equivalent (series gecorrigeerd voor seizoensinvloeden)	26
GRAFIEK 26:	Kwartaalevolutie van het aantal in Brussel gepresteerde uren uitzendarbeid en het aantal Brusselse werknemers	27

GRAFIEK 27:	Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelden)	29
GRAFIEK 28:	Evolutie van het aantal NWWZ's in Brussel, 2000 – 2014	30
GRAFIEK 29:	Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per leeftijdsklasse	30
GRAFIEK 30:	Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per studieniveau	31
GRAFIEK 31:	Evolutie van de werkloosheid tijdens de komende twaalf maanden volgens de enquête onder consumenten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelde)	31

Een nieuwe cartografische portaalsite voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest :

www.geo.irisnet.be

De geoportaalsite van het Brussels Gewest is een “virtuele bibliotheek” van geografische informatie op gewestelijke schaal. De site voldoet zowel aan eenvoudige lokalisatiebehoeften (een gebouw, een kadastraal perceel, ...), als aan behoeften om meer diepgaande informatie te visualiseren (snelheidscamera's, Natura 2000-gebieden, waterwegennet, ...).

Het doel? De toegang tot ruimtelijke referentiegegevens vergemakkelijken

De portaalsite zal de toegang tot ruimtelijke referentiegegevens, d.w.z. officiële en gecontroleerde overheidsgegevens over het volledige gewestelijke grondgebied, vergemakkelijken. Hiertoe zijn de data die door de verschillende Brusselse instanties geproduceerd werden, geharmoniseerd om ze onderling compatibel en combineerbaar te maken.

Waarvoor kan www.geo.irisnet.be gebruikt worden ?

Op basis van beschikbare officiële gegevens op eenvoudige wijze kaarten samenstellen en delen

Bestaande themakaarten raadplegen

De beschikbare overheidsgegevens identificeren via de catalogus

De gegevens in uw eigen informaticasystemen gebruiken via de webservices.

Aangezien de portaalsite opgebouwd is volgens een logica van openbaarheid en onderlinge uitwisselbaarheid van de gegevens, zal hij geleidelijk aangevuld worden. Ga dus gerust regelmatig een kijkje nemen.

© 2014 Gewestelijke overheidsdienst Brussel – Alle rechten voorbehouden

V.U.: C. Lamouline, Secretaris-generaal
Gewestelijke overheidsdienst Brussel,
Kruidtuinlaan 20 – 1035 Brussel

IRIS Uitgaven – D/2014/6374/240

9 789078 5800 10

ISBN 9078580011